

M. V. FRUNZE KATONAI-ELMÉLETI MUNKÁSSÁGA A POLGÁRHÁBORÚ UTÁN

J. N. Cvetajev.

A bolsevik párt és az egész szovjet nép az amerikai-angol és a többi külföldi intervenciók s a belföldi földesúri-burzsóá ellenforradalmárok egyesült erőinek szétzúzása után továbbra is rendkívül nagy figyelmet szentelt a honvédelem kérdéseinek. A kapitalista környezet fennállása továbbra is betöréssel fenyegette országunkat. Ezért a párt — amellett, hogy a nép erőinek zömét a rombolás helyrehozására irányította, előkészítette a szocialista iparosítás feltételeit — egyben erősítette a Szovjetállamnak — a világ forradalmi és munkásmozgalma első „rohambrigádjának”¹ — védelmi képességét.

A „ki-kit” kérdésének a szocializmus javára való sikeres eldöntése érdekében a párt megfeszített politikai, gazdasági és ideológiai harcot indított a kapitalista elemek ellen. Éles harc folyt katonai-elméleti területen is.

A Szovjet Fegyveres Erők békeállapotra tértek át. Ennek az átmenetnek a programját V. I. Lenin 1920. decemberében a VIII. Összszövetségi Szovjetkongresszuson így határozta meg: „... Minden esetet továbbra is fenn kell tartanunk a katonai készenlétet — mondotta Vlagyimir Iljics. — Nem szolgálhat megnyugvásunkra az, hogy csapásokat mértünk az imperializmusra, Vörös Hadseregünket továbbra is minden áron teljes harci készenlétkben kell tartanunk és fokoznunk kell harcképességét... És el fogjuk érni, hogy a hadsereg létszámának csökkentése esetén megőrizzük azokat a kádereit, amelyek fenntartása nem fog mértéken felüli terheket róni a köztársaságra, s ugyanakkor a kisebb létszámú hadseregek mellett jobban biztosítjuk, mint eddig, hogy szükség esetén ismét talpra állíthassuk a hadsereget és még nagyobb katonai erőt mozgósíthassunk.”²

A Fegyveres Erők békeállapotba való helyezésében a pártnak semilyen tapasztalata sem volt. A párt a hadsereg és a flotta átszervezésében abból indult ki, hogy ezt a nehéz feladatot csak a külföldi intervenciók és a fehérgárdisták elleni harcban szerzett tapasztalatok,

¹ Sztálin: Beszéd a XIX. pártkongresszuson. A SZKP. XIX. Kongresszusa, Szikra, Bp. 1953. 1066. o.

² Lenin művei, 31. k. Szikra, Bp. 1951. 504. o.

a háborúról szóló marxista tanítás és a szovjet hadtudomány eredményei alapján lehet végrehajtani, egyben továbbfejlesztve ez utóbbit.

A pártnak a katonai szervezet felépítése terén tett minden lépése közben éles harcot kellett vívnia a szovjet hatalom ellenségeivel. Az ellenség a közvetlen katonai támadás helyett most próbálkozott, hogy a Szovjetállamot belülről aláássa. Az ARA amerikai segélyszervezet tetszetős cégére alatt washingtoni utasításra szervezett titkos diverziót és kémkedést ellenforradalmi zendülések szításával és ideológiai kártevésekkel kapcsolták össze. Az amerikai-angol és a többi imperialisták a proletárdiktatúra meggyengítése és a szocialista építés meghiúsítása érdekében megpróbálták dezorganizálni a Vörös Hadsereg békeállapotba való helyezését, megpróbálták aláásni anyagi helyzetét, lehetetlenné tenni harci kiképzését és ezáltal meggyengíteni a proletárdiktatúra fegyveres támaszát. A hadseregben az ellenséges ügynökök élén a Judás Trockij állt. Ezek az ügynökök a közvetlen kártevés mellett azzal próbálkoztak, hogy a katonai vezetőemberek egy bizonyos csoportjában félelmet keltsenek az antant hatalmával szemben, hogy csüggedést és defetista hangulatot teremtsenek és Clausewitztól átvett reakciós katonai-elméleti nézeteket terjesszenek. Az általános gazdasági romlás és az ellenséges tevékenység rányomta súlyos nyomait a hadsereg állapotára, amely rosszul volt ellátva, még nem nyerte el a kellő harci szervezetségét, stb. Még nem volt meg a csapatok harci kiképzésének kidolgozott rendszere és világos perspektívái. Az ellenség meggátolta az első világháború és a polgárháború tapasztalatainak általánosítását. Mint K. J. Vorosilov rámutatott, az ellenség akadályozta a hadügy terén az új problémák felvetését és az aktív munkát, s ezzel arra kárhóztatta a hadsereget, hogy a legjobb esetben is egyhelyben topogjon.³

Különösen káros volt az az ellenséges mesterkedés, amely tagadta, hogy a marxizmust a hadügyre is alkalmazni kell, hogy tudományos alapon előre lehetne látni a háború menetét és kimenetelét, s amely a hadsereg apolitikus voltát és a hadművészet alapelveinek örökös és megváltozhatatlan érvényét hirdette. Az ellenség azt prédikálta, hogy a hadsereg a maga egészében független az országtól; az ember a háborúban mintegy csak a technikai felszerelés függvényének szerepét tölti be. A támadás rovására magasztalta a védekező elméletet és az álló háborút előnyben részesítette a mozgó háborúval szemben. Az ellenség azt hangoztatta, hogy nem kell tekintetbe venni a Szovjetunióban lefolyt polgárháború tapasztalatait, amikor megverték a nagyszámú területabló fegyveres erőit. Egyben bűnösen elhallgatták a sztálini géniusz vívmányait, a szovjet hadtudományt.

Az ellenség arra törekedett, hogy csökkentse annak a fontos szerep-

³ L. K. J. Vorosilov: Cikkek és beszédek. Moszkva, 1946. 562. o.

[Ahol külön utalás a magyar kiadóra nincs, ott a jegyzet az orosz eredeti oldalszámra vonatkozik. — A szerk. megj.]

nek a jelentőségét, amelyet a bolsevik párt az amerikai-angol és egyéb intervenciók elleni harcban a szovjet nép valamennyi győzelmének lelkesítőjeként, szervezőjeként és vezetőjeként betöltött. Az ellenség igyekezett aláásni azt a hitet, hogy a szovjet nép le tudja küzdeni az ország akkori technikai elmaradottságát, és a Vörös Hadseregnek „elkerülhetetlen” vereséget jósolt az elkövetkezendő háborúban.

Ez a kapituláns agitáció és ellenséges aknamunka éberségre intette a pártot. A marxizmus-leninizmus azt tanítja, hogy az objektív törvényszerűségek tagadása, a tudomány tagadása arra vezet, hogy a káosz és a véletlenek birodalmába kerülünk, szolgai függőségbe jutunk ezektől a véletlenektől, s megfosztjuk magunkat attól a lehetőségtől, hogy bármit is megértsünk. I. V. Sztálin a gazdaságtan törvényeiről szólva kiemelte, hogy ha felszámolnók a tudományt, „megfosztanók magunkat attól a lehetőségtől, hogy akárcsak a legegyszerűbb gazdasági vezetést is megszervezzük.”⁴ Ez a tétel áll bármely tudományra, így a hadtudományra is. Ezért a párt és elsősorban maga Sztálin elvtárs alkotó módon kidolgozta a szovjet hadtudomány elméleti kérdéseit.

A szovjet hadtudomány alapjait a nagy Sztálin rakta le, még a polgárháború és katonai intervenció éveiben. „A Vörös Hadsereg legjelentősebb győzelmeinek közvetlen ihletője és szervezője Sztálin volt. Mindenhol, ahol a forradalom sorsa kockán forgott, Sztálint küldte a párt. Ő volt a legfontosabb stratégiai tervek szerzője. A döntő jelentőségű hadműveleteket ő vezette. Cárcin alatt, Perm alatt, Petrográd alatt és Gyenyikin ellen, nyugaton a pánok Lengyelországa ellen és délen Vrangel ellen — mindenütt. Sztálin vasakarata és stratégiai lángesze biztosította a forradalom győzelmét. Sztálin nevelte ki és vezette azokat a katonai megbízottakat, akik nélkül, mint Lenin megállapította, nem lett volna Vörös Hadsereg.”⁵

Az általunk tárgyalt időszakra vonatkoznak Sztálin elvtárs klasszikus munkái: „Az orosz kommunisták politikai stratégiájáról és taktikájáról”, „Az orosz kommunisták stratégiájának és taktikájának kérdéséhez”, „Beszéd a Katonai Akadémia ünnepi ülésén 1923 november 17-én”, „A leninizmus alapjairól” és számos más műve. Sztálin ezekben a műveiben a munkásmozgalom marxista vezetésének kérdéseivel elszakíthatatlan kapcsolatban kifejti a szovjet hadtudomány alapvető tételeit is, klasszikus módon értékeli a hadművészet — a katonai stratégia és taktika — lényegét a stratégiai és taktikai tervek jelentőségét, kifejti, milyen nagy jelentősége van annak, hogy helyesen válasszuk meg a főcsapás irányát, milyen nagy jelentőségűek a stratégiai és taktikai sikerek, hogyan használjuk fel az egyes csapatnemeket a harcban.

I. V. Sztálin idézett műveiben továbbfejlesztette azokat a tétele-

⁴ Sztálin: A szocializmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban. Szikra, Bp. 1953. 84. o.

⁵ I. V. Sztálin. Rövid életrajz. Szikra, Bp. 1952. 75—76. o.

ket, amelyeket még az intervencióssokkal és fehérgárdistákkal vívott harc során dolgozott ki. I. V. Sztálin műveiben rendkívül mélyrehatóan tárta fel a hadművészet fejlődésére döntő hatást gyakorló feltételeket.

Sztálin még 1921-ben írt műveiben megteremtett minden szükséges előfeltételt a stratégia és taktika feladatait, az aktív védelmet érintő fő kérdések megoldásához. Már akkor meghatározta a fő feladatokat: hogy ei kell sajátítani az összes szervezeti formákat és harci formákat, hogy ezeket a helyzettől függően kell alkalmazni, ami a hadművészet lényeges oldala. Ezeket a tételket I. V. Sztálin klasszikus módon fogalmazta meg 1923-ban: „A mai viszonyok között — írta I. V. Sztálin — a hadviselés művészete abban áll, hogy elsajátítjuk a háború valamennyi formáját és a hadtudomány e téren elért valamennyi vívmányát s azokat észszerűen felhasználjuk, ügyesen kombináljuk, illetve a helyzetnek megfelelően az egyik vagy másik formát a kellő időben alkalmazzuk...

A hadművészet feladata az, hogy biztosítson magának minden fegyvernemet, azokat tökéletessé tegye és műveleteiket ügyesen egybehangolja.”⁶

Sztálin művei hatalmas fegyvert adtak a párt kezébe a szovjet katonai elmélettel szembeni ellenséges állásfoglalások szétzúzására. Ezekből a művekből közvetlenül folytak azok a követelések, hogy a legkeheletibben meg kell ismerni a jelenkori háborúk törvényeit, hogy tanulmányozni kell a szocialista rendszer előnyeit a kapitalista rendszerrel szemben, s meg kell határozni, hogy a háború törvényeinek mely útjait kell alkalmazni a Szovjetállam védelme érdekében. E sztálini útmutatások jegyében haladt előre a szovjet katonai elmélet, szilárdult meg országunk aktív védelme, és zúzták szét a hadtudomány terén mesterkedő burzsoá ügynököket.

Sztálin elvtárs, aki a békekörülmények között is szervezte és irányította a hadügy szervezését, a hadsereg feltétlen egységét követelte meg. „Nem szabad, elvtársak, megfedkezni arról, — mondta I. V. Sztálin a X. Összoroszországi Szovjetkongresszuson — hogy bár köztársaságaink szerencsésen kerültek ki a polgárháború állapotából, a külső támadások veszélye korántsem tekinthető kizártnak. Ez a veszély megköveteli, hogy katonai frontunk teljesen egységes legyen, hogy hadseregünk feltétlenül egységes legyen, különösen most, amikor ráléptünk, persze nem a morális leszerelés, hanem a fegyverkezés valóságos anyagi csökkentésének útjára.”⁷ A közvetlen sztálini útmutatások sokra kötelezték a Fegyveres Erők soraiban lévő valamennyi kommunistát.

Az ország védelmének megerősítését célzó pártutasítások megvalósításáért folytatott harcban, a hadügy fejlesztésének útjait megvilágító elméleti problémák kidolgozásában kiemelkedő hely illeti meg Mihail

⁶ Sztálin művei, 5. k. Szikra, Bp. 1951. 182–183. o.

⁷ Sztálin művei, 5. k. 160. o.

Vasziljevics Frunzet, a párt és az állam kiváló vezetőférfiát, a Vörös Hadsereg tehetséges hadvezérét és építőjét.

Frunze elvtárs, mint Lenin és Sztálin közelálló tanítványa és küzdőtársa, a katonai vezetők sztálini iskolájának egyik legnagyobb képviselője volt. Művei közismertek; így: „A Munkás-Paraszt Vörös Hadsereg újjászervezése”, „Az egységes katonai tan és a Vörös Hadsereg”, „A Vörös Hadsereg katonai-politikai nevelése”, „A jelenlegi helyzet fő katonai feladatai” és több más műve. M. V. Frunze e művei Lenin-Sztálin pártja köré tömörítették a parancsnoki kart és a Sztálin által lefektetett alapokon elméletileg világították meg a jelenkori háború problémáit, tisztázták a Szovjetország védelmének általános kérdéseit, valamint a Szovjet Fegyveres Erők további megerősítésének módozatait.

M. V. Frunze elméleti műveiben az alapgondolat az volt, hogy az ország védelmének feladatait csak a győzhetetlen ügyet szolgáló bolsevik párt vezetése alatt lehet sikeresen megoldani. A párt a külföldi intervenciók és a fehérgárdisták elleni harc során megteremtette a marxizmus alapján felépített hadtudományt. Ez a szovjet hadtudomány az alapja a katonai nézetek egységének, ez az egyik legfontosabb feltétele a Szovjet Fegyveres Erők maximális erejének és az ország védelmének biztosítását célzó munka sikerének, tervszerűségének és céltudatosságának.

M. V. Frunze a sztálini hadtudomány alapján számos elméleti kérdést vetett fel és oldott meg magas tudományos színvonalon. Ezek közül M. V. Frunze elsősorban azokat a kérdéseket emelte ki, amelyek a jelenkori háború jellegének meghatározásával függtek össze. Így a háború kiterjedésének fokát, az erőfeszítés fokát és a háborúban felhasznált erők jellegét, a háborúra való felkészülés módjait, a háterszág szerepét, az ember és a technikai felszerelés szerepét, a politikai munka jelentőségét, a hadműveletek jellegét és sok más kérdést. A kérdéseket konkrétan, a Szovjetállam érdekeihez alkalmazva vetette fel; kiinduló tételekként megvilágította a hadtudomány pártosságának problémáját és azt a kérdést, milyen előnyökkel bír a mi államunk társadalmi és gazdasági rendje az imperializmus országaival szemben.

1. M. V. Frunze a hadtudományról és a jelenkori háború jellegéről.

Az 1921—1923. évek folyamán M. V. Frunze Ukrajna és Krim özszei Fegyveres Erőinek parancsnoka volt. A rábízott csapatok között rögtön a háború befejezése után számos szerv fejtett ki tevékenységet, amelyek a csapatok igazgatásával, a határok védelmével és a partizmus (Mahno, Tyutyunnyik, stb.) felszámolásával kapcsolatos munkát összekapcsolták a nemrégiben lezajlott harcok tapasztalatainak általánosításával és a katonai problémák marxista feldolgozásával.

Azok között a szervezetek között, amelyek az Ukrajnában és Krimben állomásozó csapatok körében hadtudományi munkát végeztek, első-

sorban meg kell említenünk a főparancsnok mellett működő állandó tanácsot^{7a} (posztोजनाше szovescsanje pri komandujuscsem vojszkami) és a hadtudományi szerkesztőségi tanácsot (Vojenno-naucsnij redakcionnij szovjet), a különböző fokozatú hadtudományi köröket és végül a hadosztályparancsnokságok és egész Ukrajna parancsnoki és politikai vezetői karának tanácskozó-kongresszusait (szovescsanje-szjezd komandovno i politiceszskovo szosztava vojennih okrugov i Ukrajni).

M. V. Frunze az eredményes hadtudományi munka egyik feltételének azt tartotta, hogy a parancsnoki kar minél szélesebb köreit vonják be a munkába. Előjegyzési naplójában erről a kérdésről egy érdekes megjegyzést találunk, amelyet az egyik csapattesttel kapcsolatban jegyzett be. „A hadtudományi munka megszervezése elég jó. — írta M. V. Frunze. — Csak egy kissé szűk keretek közé korlátozódik, a kérdéseket jobban és gyakrabban kell kivinni a parancsnoki kar széles tömegei elé.”⁸

Míg a fentemlített szervek munkájukat a parancsnoki karral és a csapatok tömegeivel való szoros kapcsolatban végezték, addig a M. V. Frunze kezdeményezésére és közvetlen részvételével alakított „Katonai tudományok híveinek társasága“ (Obscsesztvo revnyitjeij vojennih znaniij) összekötötte a csapatokat a munkásosztály tömegeivel. A Társaság ülésein nagyszámban vettek részt munkások és egyéb alkalmazottak. Az üléseken kimagasló katonai funkcionáriusok tartottak előadásokat, így többek között maga M. V. Frunze is.

M. V. Frunze rendkívül nagy jelentőséget tulajdonított annak, hogy a harci tapasztalatokat általánosítsák, s megkövetelte, hogy ezt a munkát gondosan meg is szervezzék. „Most — mondotta M. V. Frunze — szervező munkát kell végeznünk. Fel kell használnunk más államok minden tapasztalatát, a történelem tapasztalatait, saját tapasztalatainkat... és az egészet összegeznünk kell.”^{9a} A harci tapasztalatok általánosítása terén végzett munka az alkotó marxizmus alapelveire épült. M. V. Frunze és legközelebb álló munkatársai azt követelték alárendeltjeiktől, hogy kezdeményezzenek és újítsanak, hogy ezáltal „a mi tapasztalatainkkal gazdagítsuk Marx és Engels elméletét.”⁹

Az M. V. Frunze kezdeményezésére szervezett „A hadsereg és a forradalom” (Armija i revoljucija)¹⁰ c. folyóirat hasábjain megvitatták a katonai elmélet problémáit, a csapatok mindennapi életének kérdéseit.

^{7a} Az állandó tanácsot 1921. február 15-én alakították meg a parancsnoki kar látókörének kiterjesztésére szolgáló átalakított bizottságból. (CGAKA, f. 15, op. 30, d. 12, l. 71.) [CGAKA = Centralnij Goszudarsztvennij Arhiv Krasznoj Armii = A Vörös Hadsereg Központi Állami Levéltára — A ford. megj.]

⁸ M. V. Frunze kabinetje (A Lenin Vörös Zászló renddel és Szuvorov rend első fokozatával kitüntetett „Frunze“ Katonai Akadémián). d. 9. l. 22.

^{9a} CGAKA, f. 32892, op. 1, d. 29/sz. 1. 10.

⁹ CGAKA, f. 15, op. 2, d. 166, l. 10.

¹⁰ „A hadsereg és a forradalom” tudományos katonai-politikai folyóirat volt, amelyet az Ukrajna és Krim összes Fegyveres Erőli főparancsnoka mellett működő vezérkar adott ki Harkovban. Az első szám 1921. júliusában jelent meg.

megvilágították az állam és a párt életét. Abban a széleskörű tematikában, amelyet M. V. Frunze a csapatok parancsnoki és politikai karának megvitatásra javasolt, olyan pontosan megfogalmazott kérdések szerepeltek, amelyeknek elvi jelentőségük volt a hadtudományban.¹¹ Ilyen kérdések voltak: a szovjet hadtudomány pártossága, a jelenkori háború jellegének fő vonásai, az erkölcsi és gazdasági tényezők szerepe a háborúban, a szovjet hadművészet sajátosságai és más kérdések.

M. V. Frunze kiemelte annak a lenini tételnek a fontosságát, hogy az imperialisták részéről fenyegető újabb támadás visszaverésére naponta fel kell készülni. Ezzel kapcsolatban M. V. Frunze rámutatott a hadtudomány elsajátításának fontosságára; azt mondta, hogy az igazi szocialisták nem pacifisták; a szocializmus nem fordít háttal a militarizmusnak dühös és banális frázisokat mormogva, mint ezt a burzsoá „békebarátok” teszik, hanem „tanulmányozza a militarizmus gyenge és erős oldalait, hogy annál nagyobb biztonsággal legyőzze.”¹²

A Szovjetállam védeležének megerősítését szolgáló utakról és formákról alkotott eredeti elképzeléseit M. V. Frunze dokumentumok, cikkek és beszámolók formájában tette közzé, amelyek mint az egységes katonai tanról szóló munkái váltak közismertté.

M. V. Frunze „az egységes katonai tan” fogalmának tartalmát 1921. júliusában¹³ a következőképpen határozta meg: „az egységes katonai tan egy adott ország hadseregében elfogadott tanítás, amely meghatározza az ország fegyveres erői felépítésének jellegét, a csapatok harci kiképzésének módszereit, az illető ország előtt álló katonai feladatokról és a feladatok megoldási módszereiről vallott uralkodó nézetek alapján való vezetésüket, mely feladatok az illető ország osztálylányegéből fakadnak és amelyek az illető ország termelőerőinek fejlettségi színvonala határozza meg.”¹⁴

Ebből világosan látszik, mely kérdések tartoznak az „egységes katonai tan” fogalma alá. A meghatározás kiemeli az illető ország katonai felépítésének osztályelvét, és azt, hogy a hadművészet az illető társadalom politikai és gazdasági feltételeitől függ.

De M. V. Frunze nem vallotta azt, hogy ez a meghatározás teljesen visszatalukrózi a szovjet katonai-elméleti nézetek egységének lényegét. A marxista katonai elmélet gyökeresen különbözik a burzsoá társadalom katonai elméletétől. M. V. Frunze még 1921. januárjában írt „A Munkás-Paraszt Vörös Hadsereg újjászervezése” c. téziseiben¹⁵ teljes hangsúllyal kiemelte a szovjet katonai nézetek egységének ezt a meghatározó moz-

¹¹ CGAKA, f. 15. op. 30, d. 12, l. 42.

¹² M. V. Frunze kabinetje, d. 9, l. 10. mindkét o.

¹³ „Az egységes katonai tan és a Vörös Hadsereg” c. cikke. — „A hadsereg és a forradalom” c. folyóiratban, 1921. 1. sz.

¹⁴ M. V. Frunze művei, I. k. Moszkva-Leningrád, 1929. 211. o.

¹⁵ „Kommuniszt” újság (Harkov) 21. sz. 1921. január 30. A téziseket közösen írták Sz. I. Guszevvel, és a Harkov-városi és körzeti pártkonferenciákon vitatták meg — lásd CGAKA, f. 32392. op. 1, d. 18/sz. 1. 7.

zanatát. A téziseket a katonai kérdésben hozott határozatként nyújtották be a X. pártkongresszusra. „Ez az egység — mondják a tézisek — amely a maga egészében a marxista tanítás általános alapján kidolgozott rendszert képez (az egységes proletár katonai tan — a háború tudományos proletár elmélete) szilárd alap az ország harci felkészültségének terve, a csapatok igazgatása és vezetése számára. A tannak az összes katonai utasításokban, szabályzatokban és útmutatásokban kifejezésre kell jutnia”.¹⁶

Így M. V. Frunze az egységes „katonai tan” kifejezéssel a Szovjetország védelme és a hadművészet elméletének és gyakorlatának elvi kérdéseire vonatkozó, a marxista tanításon alapuló nézetek összességét fejezte ki.

M. V. Frunze, a nézetek elemzésére támaszkodva, a következő fontos marxista tételeket emelte ki: először is azt, hogy a hadügyet az adott állam általános életfeltételei határozzák meg, tehát a hadügy nem öncélú potentátum; másodsor, hogy a katonai nézetek osztályjellegűek és az uralkodó osztály politikáját fejezik ki; harmadszor, hogy a katonai tudományos nézeteknek összhangban kell állniuk a politikai célokkal, vagy ahogy M. V. Frunze mondta „az állam általános céljaival és a rendelkezésre álló anyagi és szellemi erőforrásokat”.¹⁷ Negyedszer M. V. Frunze rámutatott arra, hogy a fent jelzett politikai célok, anyagi és szellemi erőforrások — objektív tényezők, amelyek függetlenek a katonai teoretikus alkotómunkájától. A teoretikusoknak az a feladatuk, hogy feltárják ezeket az objektív elemeket és összhangba hozzák velük saját következtetéseiket. M. V. Frunze ezzel kapcsolatban megállapította a szovjet katonai funkcionáriusok elméleti feladatait: „tanulmányozni kell a bennünket körülvevő társadalmi környezetet; meg kell határozni az állam lényegéből folyó katonai feladatok jellegét és lényegét; tanulmányozni kell a feladatok teljesítését biztosító körülményeket mind az anyagi, mind a szellemi erőfeltételek tekintetében; tanulmányozni kell a Vörös Hadsereg felépítésének és az alkalmazott harci formáknak a sajátosságait; a hadtudomány és a hadművészet követelményeivel összhangba kell hozni mindazokat a sajátosságokat, amelyek objektíven és elszakíthatatlanul összefüggnek proletárállamunk jellegével és az általunk átélt forradalmi korszakkal.”¹⁸

Az állam védelmének általános kérdéseire vonatkozólag M. V. Frunze később rámutatott arra, hogy a védelmet a három következő tételre: „először is a jövő háború jellegéről alkotott világos és pontos elképzelésre, másodsor az esetleges ellenfeleinknek majdan rendelkezésükre álló erők és anyagi eszközök helyes és pontos számbavételére, és harmadszor saját erőforrásaink helyes és pontos számba-

¹⁶ Az SZK(b)P X. kongresszusának jegyzőkönyvei, Partizdat, 1933. 681. o.

¹⁷ M. V. Frunze művei, I. k. 217. o.

¹⁸ U. o. 217—218. o.

vételére”¹⁹ támaszkodva kell felépíteni. Ezekben a tétélekben nyert kifejezést a sztálini hadtudomány alapkövetelménye. A sztálini hadtudomány a modern háború egész kérdéskomplexumának igazán tudományos ismeretén nyugvó rendszere, amely tekintetbe veszi a hadakozó országok társadalmi-politikai, gazdasági és tisztán katonai lehetőségeinek összességét a maga sokrétűségében és kölcsönhatásában. Csak a nézeteknek egy *ilyen* egysége teremthette meg az akkor még nem-egyenmő parancsnoki kar gondolatainak és akaratának kellő céltudatosságát és lehetett a végzett katonai építőmunka sikerének szükséges előfeltétele. M. V. Frunze tételei elméleti hozzájárulást jelentettek a hadsereg egysége sztálini követelésének teljesítéséhez.

M. V. Frunze műveiben különösen kiemelte, hogy a marxista hadtudomány a proletárforradalom érdekeinek védelmére irányul és csak ezt szolgálja. A szovjet hadtudomány pártosságának kifejezése: a burzsoá ideológia megnyilvánulásaival szemben tanúsított engesztelhetlenség és a marxizmus szellemének — a munkásosztály ideológiájának — megfelelő alkotó jelleg. M. V. Frunze abban látta a katonai szakértők eredményes elméleti és egyéb más munkájának fő feltételét, hogy ezek az emberek magukévá tudják tenni a munkásosztálynak és pártjának álláspontját.²⁰

A szovjet hadtudomány pártossága nem jelentette azt, hogy figyelmen kívül hagyták a régi katonai szakértők tudását, megtagadták a mult értékes örökségét, hanem ezt kritikailag kiértékelték és átdolgozták. E tekintetben M. V. Frunze egész további elméleti tevékenységét nagymértékben befolyásolták V. I. Leninnek azok az alapvető útmutatásai, amelyeket Lenin M. V. Frunzének a X. pártkongresszus napjaiban a vele folytatott beszélgetések során adott. V. I. Lenin M. V. Frunze téziseit fejlődésünk perspektívájából kiindulva értékelté, azokat általában helyesnek találta, de megállapította, hogy nem veszik eléggé számba az akkori időszak sajátosságait. Ezek a sajátosságok abban álltak, hogy a Szovjethatalom nem építhette a szocializmust anélkül, hogy be ne vonja munkájába a régi szakembereket. Akkor még nem voltak a munkások és parasztok köréből származó tudományos-műszaki kádereink. A hadtudomány számára ennek a körülménynek rendkívül nagy jelentősége volt, mert a hadtudomány felhasználja a műszaki tudományok eredményeit a hadügy egyes területein, mint az erődítés-technikában, a távközlésnél, az aviatikában, a tüzérségnél, a hadivegyésznél, a katonai közlekedésügyben és számos más kérdésben. Eből származott az, hogy saját tudományos-műszaki kádereket kell kiképezni és okosan fel kell használni a polgári szakemberek tudását. „A perspektiva szempontjából eljárása, természetesen, helyes — mondotta V. I. Lenin. — Magától értetődik, önöknek arra a feladatra kell felké-

¹⁹ M. V. Frunze művei. III. k. Moszkva-Leningrád. 1927. 250. o.

²⁰ L. M. V. Frunze művei, I. k. 208. o.

szülniük, hogy teljes mértékben elsajátítsák a hadügyet, és ennek megfelelő munkát kell végezzenek. Kérem, tanuljanak, hozzanak felszínre ifjú erőket..." De V. I. Lenin egyben rámutatott arra is, hogy még korántsem tettek meg mindent a hadtudomány területén, rámutatott a „kommunista kérdés” veszélyére és kiemelte, hogy magasabb érettségi színvonalat kell elérni, hogy elsajátíthassuk az egész hadügyet.²¹

V. I. Leninnek ezeket a mélyértelmű útmutatásait, amelyek az OK(b)P VIII. kongresszusán kifejtett gondolatainak továbbfejlesztései voltak, M. V. Frunze a továbbiakban iránymutatásul használta fel a katonai építőmunka során. Maga M. V. Frunze mutatott példát arra, miként kell kritikailag kiválogatni az értékeset a múlt hagyatékából és hogyan kell félresöpörni minden elhalót és elavultat.

A szovjet hadtudomány pártosságának kérdésével szoros kapcsolatban áll M. V. Frunze kritikája arról a burzsoá tételről, hogy a hadsereg apolitikus és osztály nélküli jellegű. M. V. Frunze kiindulópontja ebben az OK(b)P VIII. kongresszusán elfogadott pártprogram utmutatása volt, amelyben arról volt szó, hogy a Vörös Hadseregnek, mint a proletárdiktatúra eszközének, osztályjellegűnek kell lennie.²² továbbá azok a klasszikus tételek, melyeket Sztálin Perm elestének okairól V. I. Leninnek írt jelentésében kifejtett. Mint tudjuk, Sztálin elvtárs a Keleti Front vjatkai részlegére küldött csapatok példáján világosan kimutatta, hogy ha megfeledekezünk a hadsereg feltöltésének az osztálytartalmat szem előtt tartó proletár eljárásáról, ezzel a Szovjethatalom elenségeinek kezére játsunk.²³ M. V. Frunze a sztálini tételekre támaszkodva konkrét anyagon bemutatatta, hogy a tőkés államok hadseregei a burzsoázia osztályuralmának eszközei és a burzsoázia katonai nézeteit követik. Bármely osztálytársadalomban — írta M. V. Frunze „Az egységes katonai tan és a Vörös Hadsereg” c. cikkében — az illető állam hadserege által elfogadott katonai nézetek rendszerének jellegét annak a társadalmi osztálynak a jellege határozza meg, amely e társadalom élén áll.²⁴

M. V. Frunze nem egyízben kiemelte, hogy a hadsereg jellege az állam osztálylényegének kifejezése. „A hadsereg maradjon a politikán kívül” jelszó burzsoá jelszó, amely arra szolgál, hogy a katonatömegekre ideológiai befolyást gyakoroljon. M. V. Frunze ezzel kapcsolatban azt mondta, hogy mi munkás-paraszt államban élünk, ahol a vezetőszerp a munkásosztályé. Ebből következik, hogy „a mi alapelvünk más. A hadsereg a dolgozó nép része, az ország egész politikai életének résztvevője, a hadsereg nem idegen a politikától és ez a politika a párt politikája...”²⁵ A Szovjetállam szempontjából ez azt jelentette, hogy fel

²¹ L. M. V. Frunze művei, III. k. 150. o.

²² Az SZK(b)P a kongresszusok, konferenciák és KB. plénumok határozatainak és döntéseinek tükrében. 1. r. 6. kiad. 1940. 287. o.

²³ L. Sztálin művei, 4. k. Szikra, Bp. 1950. 214—215. o.

²⁴ L. M. V. Frunze művei, I. k. 217. o.

²⁵ M. V. Frunze kabinetje, d. 9. 1. 11.

kell építeni és meg kell erősíteni a dolgozók új osztályhadseregét, a felszabadult munkások és parasztok osztályhadseregét, a proletárdiktatúra hadseregét, hogy megvédje a forradalom vívmányait a burzsoá-földesúri ellenforradalommal és a külföldi intervencióval szemben.

A Szovjet Hadsereg egyetlen vezetője a Kommunista Párt, amelynek világnézete a hadsereg eszmei életének alapja. „A kommunista eszmék alapján... kell megeremtenünk a Vörös Hadsereg szellemét” — mondta M. V. Frunze.²⁶ M. V. Frunze ismertetett tételei a szovjet hadtudomány pártosságáról, a Szovjet Hadsereg osztályjellegéről hatalmas csapást mértek a párt és országunk ellenségeire, akik arra törekedtek, hogy erkölcsileg szétzüllesszék a proletárállam fegyveres bástyáját és kiűssék a szovjet emberek kezéből hatalmas fegyverüket, a szovjet hadtudományt.

Hazánk aktív védelmének helyes megszervezése lehetetlen lett volna, ha nem teremtünk világos elképzelést a háborúk jellegében beállott azon döntő változásokról, amelyek már az 1914—1918-as imperialista háború folyamán élesen a felszínre törtek.

M. V. Frunze mélyrehatóan általánosította az első világháború és a polgárháború tapasztalatait. M. V. Frunze műveiben elemezte az erős ellenfelek modern fegyveres harcára jellemző vonásokat és így katonai funkcionáriusaink helyesen tájékozódhattak a legközelebbi jövő hadijelenségeiben beálló fejlődés perspektívái tekintetében. Abban az időben M. V. Frunze munkái komoly hozzájárulást jelentettek a szovjet katonai eszmék kincses-tárához.

Leninnek és Sztálinnak az imperializmusról, az imperializmus korszakának háborúiról, a szocialista haza védelméről írt művei, az igazságos és igazságtalan háborúkról adott tanításaik megalapozták a politikai célok döntő befolyását a háború jellegére. Feltárták, milyen meghatározó szerepük van a gazdasági és erkölcsi tényezőknek a háborúban, lefektették az alapot olyan tételek tudományos kidolgozásához, mint: a háború kimenetelét eldöntő állandóan ható tényezők tétele, meghatározták a népek minden erejét súlyos megpróbáltatásnak kitevő modern háborúk általános körvonalait. A dolgozó emberiség nagy tanítói a polgárháború tapasztalatán szemléletesen kimutatták, milyen döntő fölényben van a Szovjetállam társadalmi és gazdasági rendszere az imperialista országok társadalmi és gazdasági rendszerével szemben.

M. V. Frunze a marxizmus-leninizmus klasszikusainak útmutatásából, valamint a világháború és a polgárháború tapasztalatából kiindulva, alapjában helyesen határozta meg a jelenkori háborúk jellemző vonásait. Emellett mindig hangsúlyozta a Szovjetállam békeszeretét. Rámutatott arra, hogy a mi országunk minden erejét latbaveti és latba fogja vetni az országok és népek békés együttműködése érde-

²⁶ CGAKA, f. 32392, op. 1, d. 29/sz, l. 4.

kében.²⁷ A mi államunk már természeténél fogva sem követ agresszív, hódító célokat, de a béke fenntartása nemcsak tőlünk függ, és ha a külföldi imperialisták ismét megsértik a szovjet határokat, akkor a szocializmus országának hadat kell viselnie, mégpedig igazságos felszabadító háborút.

A proletárdiktatúra államának érdekei — mutatott rá M. V. Frunze — egybeesnek nemcsak a mi hazánk, hanem a külföldi országok dolgozó tömegeinek érdekeivel és vágyaival is. A mi példánk világítótoronyként áll az elnyomott népek előtt harcukban. Mindez azonban ellentétben áll az imperialisták érdekeivel, veszett dühöt vált ki belőlük a Szovjetállam iránt és arra készíti őket, hogy fegyveres úton próbálják megsemmisíteni a Szovjetállamot. De egyben azt is jelenti, hogy az imperialista ellenfél elleni harcban nemcsak a szovjet nép összes erőire támaszkodhatunk, hanem az imperializmus táborában élő dolgozók együttérésére is. Ezzel M. V. Frunze kiemelte azt a tényt, hogy milyen különleges befolyást gyakorol a világ forradalmi mozgalma a modern háborúra és azt az ebből folyó tényt, hogy milyen politikai fölényben van a szocializmus országa.

Az imperialisták világháborúra törnek és így az általuk kirobbantott háborúk rendszerint világháborúkká válnak. Ezért ezeknek a háborúknak a jellegzetes vonásai nem hasonlítanak a múlt háborúinak tipikus vonásaira. „Amíg azelőtt — írta M. V. Frunze — a háborús összehúzóerők kimenetele a lakosságnak aránylag kisebb csoportjaitól, vagy a háborút hivatásukul választó állandó osztagoktól, illetve külön erre a célra ideiglenesen hadba szólított csapatoktól függött, addig jelenleg a háborúban a népeknek úgyszólván minden egyes tagja résztvesz, nem ezrek, vagy tízezrek hadakoznak, hanem milliók, a háborúk menthetetlenül körükbe vonják és maguk alá rendelik a társadalmi lét minden oldalát, és kivétel nélkül minden állami és társadalmi érdekre kihatással vannak. A hadműveletek szinterei ma nem kis körülhatárolt térségek, hanem hatalmas területek, amelyeken az emberek tíz- és százmilliói élnek; a harc technikai eszközei szakadatlanul fejlődnek és egyre bonyolultabbakká válnak, mind újabb és újabb szakmai kategóriákat és fegyvernemeket, stb., stb. ölelnek fel.”²⁸

M. V. Frunze szükségesnek tartotta, hogy ezt az általános meghatározást konkretizálja a Szovjetunió ellen irányuló háborúkra vonatkozólag. Az imperialistáknak a Szovjetunió elleni esetleges háborúját M. V. Frunze úgy értékelte, hogy az két ellentétes világ, két gyökerestül különböző társadalmi-politikai és gazdasági rendszer összeütközése lesz.²⁹ „... Ez halálos kimenetelű háború, élet-halál harc lesz”³⁰ — írta M. V.

²⁷ M. V. Frunze művei, III. k. 67, 79, 118, stb. o.

²⁸ M. V. Frunze művei, I. k. 209. o.

²⁹ L. U. o. III. k. 104. o.

³⁰ U. o. 253. o.

Frunze — ami a harcoló felek társadalmi rendszerének különbözőségéből folyik. Az ilyen háborúban eldöntésre kerülő célok döntő volta kizárja, hogy bármilyen kompromisszum is létrejöhessen a felek között; a harc csak a résztvevő erők egyikének teljes győzelmével végződhet.

A jelenkori háborúkat a hosszú időtartam jellemzi. „Ez nem semiségek miatti összeütközés lesz, amelyet gyorsan meg lehet oldani.”³¹ M. V. Frunze ezt a megállapítását a háborús tapasztalatokra és Leninnek és Sztálinnak az amerikai-angol és a többi intervenciók elleni harc idején adott útmutatásaira alapította. Ezzel halomra döntötte a német katonai ideológusokra és az ő nyomdokaikban haladó más-országbeli katonai személyiségekre jellemző elavult elképzeléseket, melyek szerint erős ellenfelek között folyó háború céljait rövid idő alatt, „villámháborúval” el lehet érni. Amennyiben a Szovjetunió ellen irányuló agresszív háború népünk szabadságát fenyegeti, nem kétséges, hogy a nép mindent latba vet, amivel csak rendelkezik: „be fogják vetni mindazokat az erőket, amelyekkel a hadakozó felek csak rendelkeznek.”³² A „villámháború” elméletének hibás voltáról alkotott végkövetkeztetését M. V. Frunze röviden így fogalmazta meg: „Elsőrendű ellenfelek összeütközése esetén a döntést nem lehet egyetlen csapással elérni.”³³

Ebből az elméleti előrelátásból folyt az a gyakorlati következtetés, hogy a Szovjetuniónak hosszú évekig tartó fegyveres harcra kell felkészülnie. Ez meghatározta az előkészítő rendszabályok rendszerét. M. V. Frunze erre vonatkozólag azt mondta, hogy számunkra mindig kötelező érvényű lesz, hogy hosszú és kitartó háborúra készüljünk fel. Bár M. V. Frunze lehetségesnek tartotta, hogy a fejüket vesztett imperialisták esetleg egyetlen csapással, óriási erők bevetésével próbálják megfojtani a Szovjetuniót,³⁴ de látta, hogy egy ilyen kísérlet kalandorpróbálkozás, amely kudarcra lenne ítélve.

A lezajlott háborúk tapasztalatainak értékelésénél M. V. Frunze arra a következtetésre jutott, hogy a legközelebbi háborúk a hadseregek létszáma tekintetében is óriási méretűek lesznek, sok millió harcos fog bennük résztvenni. M. V. Frunze kinevette a kis hivatásos gépesített hadseregekről nyugaton elterjedt burzsoá elméleteket. (Fuller, Douhet, Seckt stb.)

A hivatásos katonákból álló hadseregben M. V. Frunze akkoriban csak a háborús idők hadseregének gyenge vázát látta. A háború idején a hadsereget „az egész felfegyverzett szovjet nép” alkotja.³⁵ Sztálin útmutatása szerint minden fegyvernemből komoly tartalékokkal kell ren-

³¹ U. o. 251. o.

³² U. o. 252. o.

³³ M. V. Frunze művei, II. k. Moszkva-Leningrad. 1926. 96—97. o.

³⁴ L. M. V. Frunze művei, III. k. 113. o.

³⁵ M. V. Frunze művei, III. k. 256. o.

delkezni,³⁶ mert ezek a győzelem döntő tényezői a hosszú ideig tartó háborúban. M. V. Frunze Sztálin zseniális útmutatására támaszkodva fáradhatatlanul dolgozott a tartalékok képzésén, a területiális hadtestek alakítását célzó tervek megvalósításán, egyidejűleg leleplezve a „kis“ hadseregekhez ragaszkodó „teoretikusok“ teljes tudatlanságát és katonai analfabétizmusát.³⁷

M. V. Frunze ama tételének helyességét, hogy sokmillió s tőmeghad-sereget kell létrehozni, a bekövetkező események menete megerősítette. A kislétszámú válogatott hivatásos hadsereg szervezésének csábító volta ellenére egyetlen burzsoá állam sem gondolt arra, hogy másképp hada-kozzék, mint sokmillió fegyveres erők segítségével. M. V. Frunze követ-keztetései és előzetes figyelmeztetései ebben a tekintetben rendkívül nagyjelentőségűek voltak a Szovjetállam véderejének megerősítése szempontjából.

2. M. V. Frunze a hátország szerepéről a jelenkori háborúban

A sztálini hadtudomány egyik legnagyobb vívmánya annak a tanításnak kidolgozása, hogy a szilárd hátország döntő tényező a jelen- kori háborúban.

A hátország fogalma felöleli az állam életének és tevékenységének egész sokrétűségét: az ország összes ember- és anyagtartalékát, a nép- gazdaság, a tudomány és a kultúra valamennyi ágát.

A burzsoá katonai eszmék a hátország kérdésében nem mentek túl egyes részleges általánosításokon, rendszerint néhány, a termeléssel és a katonai ellátással kapcsolatos gazdasági problémára szorítottak. A hát- ország problémájának ilyen korlátozott feltevése abban leli magyaráza- tát, hogy a modern háború egész menete nemcsak a hadban álló állam gazdaságának, hanem politikai erejének és szilárdságának, a nép erköl- csi erejének és a hadsereg ebből adódó erkölcsi szellemének is próba- köve. S a burzsoá tudomány éppen ezeket a kérdéseket nem képes megoldani.

V. I. Lenin szerint a hátország szerepe a jelenkori háborúban olyan tényező, amely a sikert vagy a vereséget eldönti. V. I. Lenin a külföldi intervenciók ellen folytatott harc idején mélyreható általánosítást adva arról, hogy napjaink háborúja „minden nemzet összes gazdasági és szervezeti erőinek próbája“, hangsúlyozta a Szovjetállam munkás-paraszt hátországának különös szilárdságát. Mi győztünk és győzni fogunk, mert van hátországunk, erős hátországunk, amely minden csapásra azzal felel, hogy „mégjobban összefog és mégjobban megfeszíti gazdasági erejét.“³⁸

³⁶ L. Sztálin művei, 4. k. 218, 365—369, 396—397. o.

³⁷ L. M. V. Frunze művei, III. k. 265. o.

³⁸ Lenin művei, 30. k. Szikra, Bp. 1953. 141. o.

I. V. Sztálin a polgárháború és a külföldi intervenció idején írt munkáival megvetette alapját annak a valóban tudományos tanításnak, hogy milyen döntő jelentőségű a jelenkori háborúban a háterszág. „A világ egyetlen hadserege sem győzhet (persze huzamos és biztosított győzeletről van szó) szilárd háterszág nélkül — mondotta Sztálin elvtárs. — A háterszág a front szempontjából elsőrendű fontosságú, mert ez, és csakis ez táplálja a frontot nemcsak mindenféle élelemmel, ruházattal, hadfelszereléssel, hanem emberekkel is — harcosokkal, hangulatokkal és eszmékkel.“³⁹

Ezek az alapvető útmutatások hangsúlyozzák, hogy a hadsereg ereje nem merül ki a hadsereg tulajdonságaival, hanem az egész ország állapotától függ. „Az állhatatlan, s még inkább az ellenséges háterszág, állhatatlan és laza tömeggé változtatja a legjobb, legszorosabban egybeforrott hadsereget is.“⁴⁰

A Vörös Hadsereg ellenségei — a megvetésre méltó trockisták és a katonai szakemberek reakciós beállítottságú része — minden erejükkel elhallgatták ezeket a rendkívül fontos útmutatásokat, a kérdést csupán a csapatok közvetlen mögöttes területére akarták összezsugorítani, és ezzel mesterségesen elválasztották a hadsereget a néptől.

M. V. Frunze munkáiban sokat tett Lenin és Sztálin ama eszméinek népszerűsítése érdekében, hogy milyen nagy szerepe és jelentősége van a háterszágnak, hogyan kell alkalmazni ezeket az eszméket az akkori katonai építésben. M. V. Frunze munkáiban világosan továbbvitte azt a gondolatot, hogy a háterszág állapota a modern háború döntő tényezője és hogy az erős szovjet háterszág ellenséges agresszió esetén a háború győzedelmes kimenetelének egyik legfontosabb előfeltétele. M. V. Frunze kiemelte hadseregünk és népünk politikai egységét, s rámutatott arra, hogy a szovjet katonai funkcionáriusoknak állandóan szoros kapcsolatot kell fenntartaniuk a dolgozók tömegeivel. „Mi nem vagyunk kaszt, hanem az élő szovjet szervezet egy ága“ — mondotta a Katonai Akadémia hallgatóinak és vezetőinek.⁴¹

A Szovjet Hadsereg erejét és szilárdságát a dolgozó nép tömegeiből meríti. Ezért M. V. Frunze azt követelte, hogy a hadsereg élénken vegyen részt az állam politikai életében és mindenben, ami az ország közös érdekeivel kapcsolatos, mert csak ez „biztosíthatja, hogy megerősödjének a szoros kapcsolatok a háterszág és a front között, ami a harci siker legfontosabb záloga.“⁴²

M. V. Frunze a háterszagra vonatkozó következtetéseit és elképzeléseit számos alkalommal kifejtette szóban és írásban; ezek közül kiemelkedik „A front és a háterszág a jövő háborúban“ c. cikke.

³⁹ Sztálin művei, 4. k. 342. o.

⁴⁰ U. o.

⁴¹ M. V. Frunze művei, II. k. 150. o.

⁴² „A hadsereg és a forradalom“, 1922. 3—4. sz. 5. c.

M. V. Frunze azt tartotta, hogy a modern háborúban a teljes győzelemhez nem elég az ellenfél fegyveres erőit szétzúzni, hanem alá kell ásni az ellenséges ország gazdaságát azáltal, hogy elfoglalják az ellenséges terület fő gazdasági körzeteit és megtörik az ellenfélnek a további fegyveres ellenállásra irányuló eltökéltségét. Innen ered a modern háborúban a harci formák sokfélesége. Nemcsak fegyveres front alakul, hanem nem-fegyveres front is. Ezért M. V. Frunze rámutatott arra, hogy a jövő háború nemcsak a harcmezőn követel meg önfeláldozó hőstetteket, hanem a munka frontján működő minden szovjet polgártól is, „bárhol is dolgozzék az illető, és bármilyen hivatást is töltsön be“.⁴³ Csak az az állam számíthat a háborúban sikerre, ahol a lakosság egész tömege a legtevélegesebben résztvesz az állam védelmében.⁴⁴

A modern háborúban az átmeneti kudarcokat valló ország még mozgósíthatja ember- és anyagtartalékait, ezek alapján harc képes hadsereget állíthat fel és sikeresen folytathatja a harcot. De egy ilyen felelősségteljes ügghöz arra van szükség, hogy ennek az országnak „gazdaságilag, és erkölcsileg erős hátországa legyen“.⁴⁵

M. V. Frunze világosan elhatárolta a hátország gazdasági és erkölcsi oldalát, nem szakította el és nem állította szembe egyik oldalt a másikkal, hanem dialektikus egységben tekintette őket. A gazdaságilag erős hátország — M. V. Frunze elgondolása szerint — az ország egész gazdaságának olyan szervezete, amely tervszerűen végzi „először is a frontnak a hadműveletekhez szükséges anyagokkal való zökkenőmentes ellátását, másodsor pedig biztosítja magának a hátországnak is mindazt, amire a munkaenergia és az erkölcsi szilárdság kellő színvonalon tartásához szükség van“.⁴⁶

M. V. Frunze azt tartotta, hogy csupán a békeévekben gyűjtött katonai tartalékok nem biztosíthatják a mi időnkben a sikeres hadviselést. Az első világháború tapasztalata megmutatta, hogy a békeévekben előkészített semilyen felszerelés- és ellátásbeli tartalék sem elegendő a hadműveletekhez. Az idejében való gazdasági felkészülés nehézségei hihetetlenül megnöttek. A felkészüléshez szükséges anyagi eszközök óriási összegekre rúgnak, ami még a leggazdagabb országok költségvetésére is súlyos terhet ró. Nagyjelentőségűvé vált a modern haditechnika gyors előrehaladása. Az, amit ma a legtökéletesebbnek tartunk, holnap már elavultnak számít és nem biztosítja a fölényt az ellenséggel szemben. Ebből következik, hogy célszerűtlen és egyenesen veszélyes óriási összeget költeni egyedül a mozgósítási tartalékok előkészítésére. A háborúra való anyagi felkészülés súlypontját most átviszik az ország egész gazdaságának megfelelő szervezésére. Ebből következik, hogy a modern hábo-

⁴³ U. o. 30. o.

⁴⁴ U. o. 71. o.

⁴⁵ CGAKA, f. 32392, ep. 1, d. 80/sz. 1. 2.

⁴⁶ M. V. Frunze művei, II. k. 98. o.

rúban az győz, aki felül tudja múlni ellenfelét a gazdaság fejlesztésében és megszervezésében, és állandóan gyarapítani tudja erőit, aki meg tudja szervezni a fém-, fűtőanyag-, gyapot-, gabonatermelés fokozását, aki biztosítja a fegyverzet további tökéletesítését, a hadseregnek és a lakosságnak minden szükségessel való zökkenőmentes ellátását, a közlekedést, és a tudomány fejlődését. Ez a munka hihetetlenül bonyolult — mondta M. V. Frunze —, de szükséges és megvalósítható. M. V. Frunze azt tartotta, hogy ennek a munkának a megvalósítását nálunk rendkívüli módon megkönnyíti az, hogy fő iparágaink állami tulajdonban vannak: ebben van a mi hatalmas fölényünk a burzsoá országokkal szemben.⁴⁷

Mindebből az következett, hogy a hátrország megszervezésének módszereiben komoly változtatásokat kell végrehajtani. Ennek a szervezésnek a lényege abban áll, hogy az ország gazdaságát a katonai követelményeknek megfelelően kell tervszerűen kifejleszteni. Ezzel kapcsolatban számba kell venni és egyre fokozódó mértékben kell gyarapítani az állam minden anyagi eszközét. M. V. Frunze azt javasolta, hogy tervet kell készíteni a Szovjetunió népgazdaságának szükség esetén hadivágányokra való átállítására, hogy idejekorán ki kell dolgozni az egész ország mozgósítási tervét. M. V. Frunze elgondolásai szükséges és aktuális tervek voltak.

A jelenkori háború jellege kizárja, hogy rövid idő alatt fel lehessen rá készülni: hosszú időre van ehhez szükség. M. V. Frunze állandóan figyelmeztetett arra, hogy a szovjet embereknek már a békeidőben mindent meg kell tenniük a győzelemért, úgy kell szervezniük az országot, hogy gyorsan, könnyen és zökkenőmentesen áttérhessenek a hadivágányokra. M. V. Frunze az első világháború és a polgárháború tapasztalataira támaszkodva rámutatott arra, hogy egy állam csak úgy tud megfelelő módon felkészülni a háborúra, ha a katonai funkcionáriusok minden erőfeszítésüket egyesítik az egész polgári apparátus munkájával.⁴⁸

„Határozottan le kell szögeznünk — mutatott rá M. V. Frunze, — hogy éppen békeidőben kell lerakni annak a szervezetnek a szilárd alapjait, amely majd háború idején működésbe lép, és már ekkor el kell kezdeni megfelelő irányban nevelni a dolgozó tömegeket. Tudatosítanunk kell azt, hogy a hadsereg mozgósítása, a munkások mozgósítása, az ország gazdaságának mozgósítása jelentőség szempontjából egyforma értékű.”⁴⁹

Különösen nagy jelentőséget tulajdonított M. V. Frunze a hadiipar fejlesztésének. Elsőrendű feladatként jelölte meg egy olyan ipar megteremtését, amely biztosítja, hogy a fegyveres erők helyt tudjanak állni bármely ellenféllel szemben.⁵⁰

⁴⁷ L. M. V. Frunze művei, II. k. 105. o., III. k. 104, 105, 114, 115. o.

⁴⁸ L. M. V. Frunze művei, II. k. 48. o.

⁴⁹ U. o. 49. o.

⁵⁰ L. U. o. 147—148. o.

A hátszág másik oldalát képezi erkölcsi szilárdsága, ami az állam jellegétől, a sajátos osztályviszonyoktól és attól függ, hogy mennyiben szolgálja az illető állam politikája a nép érdekeit.

M. V. Frunze megállapította, kétségtelen, hogy az a hadakozó fél fog alulmaradni, amelynek erkölcsi-politikai szilárdsága alacsonyabb fokon áll, mint ellenfeléé. Ebből következik, hogy a nép erkölcsi-politikai nevelése az ország háborúra való felkészülésének egyik legkomolyabb feladata. V. I. Lenin azt hangoztatta, hogy „résen kell lennünk“ egy esetleges újabb háború miatt.⁵¹ Erre a megállapításra támaszkodva M. V. Frunze olyan légkör előkészítését kívánta, amelyben „az egész nép gondoskodó és gyámkodó figyelme a hadsereg szükségleteinek biztosítására irányul, mert csak ilyen légkörben haladhat sikeresen fegyveres erőink építésének ügye.“⁵²

M. V. Frunze egész élete folyamán különösképpen azt az eszmét propagálta, hogy a szovjet népben nevelni kell a honvédelem terén reá háruló feladatok megértését és ezt gyakorlati tevékenységében meg is valósította.

M. V. Frunze már 1918-ban, mikor a külföldi intervenciók és a belső ellenforradalom visszaverésére szolgáló fegyveres osztagok szervezéséhez fogott, döntő harcra lelkesítette az ivanovo-voznjeszenszki iparvidék munkásait és parasztjait a forradalom ellenségei ellen. A polgárháború frontján is állandóan fenntartotta velük a kapcsolatot és továbbra is magyarázta nekik az intervenciók elleni harc céljait és feladatait.

Az állam előtt álló honvédelmi feladatok elkerülhetlenségének és fontosságának országos tudata — M. V. Frunze véleménye szerint — a legfontosabb elem a szovjet emberek világnézetében és ez lehetővé teszi, hogy úgy készítsük őket elő, hogy „fizikailag és erkölcsileg képesek legyenek bármely percben bármely ellenség ellen harcba szállni“.⁵³

M. V. Frunze szerint az államon kívül a társadalmi szervezeteknek is közre kell működniök egy ilyen tudat nevelésében. Ő maga szervezte meg „A hadtudományok híveinek társaságát“. A Társaság 1921. december 26-án alakult meg Harkovban, mégpedig „azzal a céllal — amint a Társaság megalapításáról szóló nyilatkozat mondta —, hogy ösztönözze az érdeklődést a hadügy iránt és a szeretetet a Vörös Hadsereg iránt“. A Társaság felhívással fordult a munkásokhoz, amely így szólt: „Gyárak munkásai, mint a proletárforradalom élcsapata, nektek aktív részt kell vennetek a haditudományi körök munkájában, mert ne feledjétek el, hogy veszély esetén, fegyvert ragadva kell megvédenetek vívmányaitokat és proletárhatalmatokat.

A hadtudományi körben velünk közösen dolgozva megtanuljátok a hadtudományt, tudomást szereztek róla, hogyan folyik Vörös Hadsere-

⁵¹ L. Lenin művei, 31. k. Szikra, Bp. 1951. 504. o.

⁵² M. V. Frunze művei, I. k. 219. o.

⁵³ U. o. 230. o.

günk építése, mi élteti és lelkesíti a vörös harcost, hogyan szervezi erőt a ravasz és technikailag bennünket megelőző ellenségünk — a nemzetközi tőke. Megtudjátok, milyen esetleges hadműveletek fenyegetnek bennünket a közeljövőben, ugyanakkor ti pedig a kör munkájába hozzátok tudásotokat, forradalmi tapasztalataitokat, lelkesedéseketet és győzelmi akaratosokat. Munkás elvtársak! Lépjetek be a körbe, gyertek hozzánk közös munkára, sajtóírók el a hadtudományi ismereteket. Adjátok át nekünk a gyárak zenéjét és mi mesélünk nektek a Vörös Hadsereg győzelmeinek mennydörgéséről.⁵⁴ A Társaság tagjai számosan tartottak beszámolókat: a légiflotta hazai és külföldi műszaki-tudományi vívmányairól, a tengeri harc eszközeiről és módszereiről, a Vörös Hadsereg szervezeti szabályzatáról, a hadművészetről, a gázháborúról, stb. A Társaság számos külön osztályt létesített (Ukrajna kormányzósági és megyei központjaiban, a felsőfokú Hadi-politikai Technikum keretében, stb.), tudományos kapcsolatokat teremtett, többek között a Katonai Akadémia Hadtudományi Társaságával, az ukrajnai katonai tanintézetek igazgatósága mellett működő Központi Hadtudományi Körrel és más szervezetekkel.

M. V. Frunzének a hátszág háborúban játszott szerepéről szóló munkái mozgósították a katonai funkcionáriusokat és az egész szovjet népet a hadsereg és a nép kapcsolatainak megerősítésére, nevelték a szovjet emberekben azt a tudatot, hogy személyes felelősséggel tartoznak szocialista hazájuk védelmi készségéért és hogy készek legyenek fegyvert ragadni a haza védelmében.

3. *M. V. Frunze az ember és a technika szerepéről a jelenkori háborúban és a politikai munka jelentőségéről*

A hadsereg technikai felszerelése a Szovjetállam védelmi képessége megerősítésének egyik legfontosabb feltétele. I. V. Sztálin azt tanítja, hogy a hadsereg fegyverzete — a háború egyik döntő, állandóan ható tényezője. A technikai harci eszközök jelentős helyet foglalnak el a jelenkori háborúban. E tény helyes felismerésének nagy jelentősége volt a szovjet hadtudomány fejlődése szempontjából. A katonai funkcionáriusok érdeklődéssel foglalkoztak olyan kérdésekkel, hogy mi a szerepe a háborúban egyrészt az embernek, az ember erkölcsi szellemének, másrészt a technikának.

A mai hadseregek el vannak látva a lehető legkülönbözőbb harci technikával; a harci cselekményeket a harc technikai eszközeinek tömeges alkalmazása jellemzi; a haditechnika fejlődése gyors ütemben haladt és halad előre. Az első világháború megmutatta az új fegyverne-

⁵⁴ „A hadsereg és a forradalom“, 1922. 3–4. sz. 188. o.

mek — a repülő, a tankok és a hadivegyészet — magas harci határfokát.

A bolsevik párt a polgárháború után több ízben rámutatott arra, hogy rendkívül nagy figyelmet kell szentelni hadseregünk technikai ellátási kérdéseinek. Hadseregünk technikai részeit — a X. pártkongresszus határozata értelmében — ellátták minden szükséges harci és anyagi-technikai felszereléssel. Külön rendszabályokat hoztak arra, hogy eme csapatok számára olyan elvtársakat válasszanak ki politikai biztosoknak, akik teljes mértékben tisztában vannak e felelősségteljes rendeltetésű fegyvernemek feladataival.⁵⁵

A párt a Szovjet Hadsereg technikai ellátásának kérdését úgy kezelte, mint a hatalmas szocialista ipar megteremtésére, a szocializmus országunkban való győzelmére vonatkozó általános probléma szerves részét.

Hadseregünk technikai ellátásában a polgárháború után mutatkozó nagymérvű elmaradás fenyegető veszélyt jelentett. De ezt az elmaradást nem lehetett felszámolni azzal, hogy külföldön vásárolunk katonai felszerelést, hanem csak úgy lehetett egyszersmindenkorra megszüntetni, hogy felszámoljuk az egész ország technikai-gazdasági elmaradottságát. Csak a pártnak a népgazdaság szocialista iparosítása terén követett sztálini irányvonala biztosította igazán a hadseregünk modern technikai felszerelése terén előttünk álló feladatok megoldását. A kishitűek és kapitulánsok ellen az ország szocialista iparosításáért vívott harc az egész nép létfontosságú ügye volt — így a katonai funkcionáriusoké is.

A Fegyveres Erők technikai felszerelésének problémáját a Kommunista Párt és a szovjet nép a sztálini tervek szerint oldotta meg azáltal, hogy országunkat élenjáró ipari hatalommá tette. A sztálini öt éves tervek idején a Szovjet Hadsereget elsőrendű felszereléssel látták el, s ezzel az elmaradásnak véget vetettek.

M. V. Frunze rögtön a polgárháború befejezése után megkezdte a hadsereg technikai felszerelésére irányuló tevékenységét. E munka során többek között kidolgozták azt az elméleti kérdést, hogy mi a szerepe és kölcsönös kapcsolata a modern háborúban az embernek és a technikának, gyakorlati téren pedig új fegyvertípusokat vezettek be a hadseregben és fejlesztették a honvédelmi szempontból fontos népgazdasági ágazatokat. Ezzel kapcsolatban M. V. Frunze visszaverte az aljas trockistákat és reakciós katonai szakértőket, akik arról üvöltöztek, hogy akkori technikai elmaradottságunkat nem lehet leküzdenünk, és szántsándékkal eltúlozták az imperialista hadseregek technikai erejét. Arra számítottak, hogy ezzel megfélemlítik és erkölcsileg lefegyverzik a szovjet parancsnoki kart, gyengítik győzelmi akaratukat.

M. V. Frunze a lenini-sztálini tanítás és a lezajlott háborúk tapasztal-

⁵⁵ A SZK(b)P határozatok tükrében, I. k. 392—393. o.

talata alapján helyesen határozta meg a technika szerepét a modern háborúban. Még 1921. február 15-én a kievi és harkovi hadtestparancsnokságok parancsnoki kara előtt felvetette a tankokkal, páncélcsoportokkal, páncélvonatokkal és repülőgépekkel való harc problémáját.⁵⁶ Azt követelte, hogy dolgozzák ki és vitassák meg azokat a helyesbítéseket, amelyeket az új háborús tapasztalat alapján a Tábori Szervezeti Szabályzaton végre kellene hajtani, dolgozzák ki, milyen formákban és módokkal kell együttműködniük a gyalogságnak a tüzérséggel és a páncélos egységekkel, a tüzérségnek a páncélos csapatokkal, stb.⁵⁷ A fegyveremek együttműködését M. V. Frunze a modern harc fő kérdésének tekintette.

A főparancsnok mellett működő állandó bizottság ülésein és „A hadsereg és a forradalom” c. folyóirat hasábjain szőnyegre kerültek az erődítésnek, a légierők, páncélosok, a tüzérség felhasználásának kérdései, továbbá, hogy az európai államokban mérgező harci anyagokat alkalmaznak. M. V. Frunze cikkeiben alapos okadatulással rámutatott arra, hogy a lehető leghatározottabb rendszabályokat kell fogantatni a hadivegyészet fejlesztésére hazánkban. Javasolta, hogy tervszerűséget kell vinni a vegyi fegyverek gyártásába és a meglévő vegyiüzemeket hozzá kell idomítani a honvédelem szükségleteihez.⁵⁸

M. V. Frunze megállapította, hogy a technika hatást gyakorol a stratégia és taktika fejlődésére, és hogy ebből kiindulva revideálni kell a hadművészet elavult tételeit.⁵⁹ De egyben rámutatott arra is, hogy nem szabad eltúlozni a technika szerepét a modern háborúban: a technika nem magamagától van, hanem az emberek hozták létre, használták fel és irányítják.

M. V. Frunze a háborúk tapasztalata alapján arra a következtetésre jutott, hogy „a jövő háborúja, ha nem is teljesen, de jelentős mértékben a gépek háborúja lesz”.⁶⁰ Ugyanakkor kiemelte, hogy a gépek minden fontossága mellett is a történeti folyamat fő mozgatói a népi tömegek maradnak. M. V. Frunze elsősorú kritikával illette a gepesített háború elméletének burzsoá túlzásait. Még 1921. október 19-én az Állandó Tanács ülésén hangsúlyozta, milyen gyökeresen eltér a mi hadseregünk az imperialisták hadseregeitől, ami abból következik, hogy a mi államunk politikája összhangban áll a széles dolgozó tömegek érdekeivel. A tömegek támogatják ezt a politikát és gondoskodnak a hadseregről. Innen származik a mi fő politikai és katonai eszménk: „ez pedig a forradalmi lelkesedéssel és aktivitással eltelt tömegekre való

⁵⁶ CGAKA, f. 15, op. 30, d. 12, 11. 42. 43.

⁵⁷ U. o. l. 44.

⁵⁸ M. V. Frunze: Előszó a „Gázháború” összefoglalásához — „A hadsereg és a forradalom”, 1923. 3–4. sz. 137–138. o.

⁵⁹ L. M. V. Frunze művei, I. k. 406. o.

⁶⁰ M. V. Frunze művei, III. k. 251–252. o.

támaszkodás eszméje. Ezzel szemben Nyugaton a burzsoázia már lemondott a „felfegyverzett nép“ eszméjéről és át próbál térni a kislétszámú, de nagyszerű technikai felszereléssel ellátott zsoldoshadsereg, mert csak ez lehet vak eszköz a társadalom uralkodó köreinek kezében.⁶¹ M. V. Frunze rámutatott továbbá arra, hogy a rothadó osztályok a mi évszázadunkban, a forradalmak és háborúk századában, félnek a népi tömegektől és ezért kapaszkodnak az embernél engedelmesebb gépbe, mint „fuldokló a szalmaszálba.“

M. V. Frunze e szemléletes hasonlatában kitűnően visszatükröződik a burzsoá hadügy válsága, amelyet a kapitalisták semmilyen, számukra hozzáférhető rendszabállyal sem tudtak és nem tudnak leküzdeni. A burzsoá világ, a reá érvényes fejlődési törvényeknél fogva, eljutott addig a határig, amikor már kibékíthetetlen az az ellentmondás, amely a katona — a népi tömegek képviselője — és a népre kimondhatatlan szenvedéseket zúdító háború rabló céljai között fennáll. A népi tömegek nem akarnak háborúskodni és a kapitalista járom alóli szabadulást a szocialista forradalomban látják. A kapitalisták e hangulatok ellen úgy próbálnak küzdeni, hogy a társadalmilag számukra veszélyes élő embert a géppel akarják felváltani.

Ilyenmódon M. V. Frunze felfedte a külföldi katonai körökben akkoriban uralkodó áltudományos burzsoá elméletek osztálytartalmát.

Az emberek és a technikának a modern háborúban való jelentőségét értékelve M. V. Frunze azt a fő következtetést vonta le, hogy „a döntő szerep mégsem a technikát illeti; a technika mögött mindig ott áll az élő ember, aki nélkül a technika holt dolog.“⁶² Ez a következtetés az egész társadalmi élet döntő tényezőjére — a fő osztályok mély politikai érdekeire — épült.

M. V. Frunze több ízben megemlítette a technika „szolgáló“ szerepét, azt, hogy „a technika az emberhez képest csak járulékos dolog; nem az ember függeléke a technikának, hanem a technika az embernek.“⁶³ M. V. Frunze azt írta, hogy a vezetősereget az ember, a harcos tölti be, mert a technikát az ember tudja ilyen vagy olyan irányba terelni.⁶⁴ M. V. Frunze nagyra értékelte a nép politikai öntudatát, mint a technikai haladás múlthatatlan feltételét, mert ez a haladás biztosítja az államunk szempontjából olyan létfontosságú fegyvernemek fejlődését, mint a tüzérség, a légierők, a páncélerők és a hadivegyészet.⁶⁵ M. V. Frunze olyan rendszabályokat fogantatott, amelyek felkeltették az egész nép fokozott figyelmét a légiflotta és általában a katonai ismeretek iránt.

⁶¹ „A hadsereg és a forradalom“, 1921. 6. sz. 120. o.

⁶² M. V. Frunze művei, III. k. 255. o.

⁶³ Az ukrán és krími hadak s a Fekete-tengeri és Azovi-tengeri flotta parancsnoki és biztonsági kara tanácskozásainak anyaga, Harkov, 1922. 147. o.

⁶⁴ L. M. V. Frunze művei, I. k. 248. o.

⁶⁵ U. o. 250., s köv. o.

Az ukrajnai haderők főparancsnoka mellett működő Hadtudományi Szerkesztőségi Tanácsban M. V. Frunze kezdeményezésére felvetették azt a kérdést, hogy egy Repülésügyet Támogató Bizottságot kell alakítani. A Bizottságnak az lett volna a feladata, hogy a munkásosztály széles tömegei között propagálja egy erős légiflotta megteremtésének eszméjét.⁶⁶ M. V. Frunze a VII. Összukrán Szovjetkongresszuson (1922) a Vörös Hadsereg állapotáról szóló beszámoló keretében a következő határozati javaslatot nyújtotta be: „Tekintettel a légi harceszközök egyre fokozódó jelentőségére, a VII. Összukrán Szovjetkongresszus a Fekete-tengeri flotta helyreállításáról való gondoskodás mellett figyelmébe ajánlja a kormánynak, hogy a légiflotta fejlesztésére a lehető legkomolyabb figyelmet szentelje.”⁶⁷

Ezzel egyetemben M. V. Frunze azt követelte, hogy a lehető legkomolyabban értékeljék ki, milyen katonai lehetőséggel rendelkeznek esetleges ellenfeleink. M. V. Frunze felszólalt például az ellen a nézet ellen, mely szerint a bennük dúló osztályellentétek és osztályharc következtében egy jövődő háborúban egy kapitalista állam sem tud olyan erősen szervezett katonai erőt kiállítani, amely a burzsoázia rend megvédje. M. V. Frunze rámutatott arra, hogy a burzsoázia a katonák bevetése előtt a legkomolyabb rendszabályokat foganatosítja a katonák ideológiai megdolgozása érdekében, latba veti a hadseregbe behívott dolgozó tömegek becsapására és elcsábítására a hazugságok egész arzenálját. Erre felhasználják a revans, a faji gyűlölet, a kozmopolitizmus eszméit és az ideológiai butítás egyéb „rendszerit”. Ebből a tételből folyt az a következtetés, hogy „a jövődő hadműveletek előre elképzelésében és a jövődő összeütközések jellegének elemzésében saját hadszervezetünkön belül nem olyan reményekkel kell foglalkoznunk, hogy ellenfelünk majd politikailag szétzüllik, hanem azzal, hogy melyek azok a gyakorlati lehetőségek, amelyekkel az ellenséget aktívan, fizikailag szétzúzhatjuk.”⁶⁸

M. V. Frunze azt tartotta, hogy az ellenség technikai fölényét a következő módokon kell meggyengíteni: fokozni kell a manőverek szerepét, hogy hadseregünk a hadműveletekben a döntő vonalon mindig erősebb legyen az ellenfélnél, fejleszteni kell a partizánharcot, és nagymértékben kell alkalmazni az éjszakai ütközeteket. Különösen kiemelte azt a sztálini alapelvet, hogy határozottan nagy tömegekkel kell operálni, nem szabad az erőket szétszórni.⁶⁹ Ezek a harci módszerek csökkentik az ellenfél technikai fölényének határfokát és kiegyenlítik a szembenálló felek lehetőségeit. De az ellenfél technikai felszerelésével szembeállítható főszerzőknek M. V. Frunze saját hadaink elsorangú fel-

⁶⁶ CGAKA, f. 15. op. 2, d. 18. l. 41.

⁶⁷ CGAKA, f. 32392, op. 1, d. 27/sz., l. 79.

⁶⁸ L. M. V. Frunze művei, I. k. 247. o.

⁶⁹ „A hadsereg és a forradalom“, 1921. 6. sz. 120. o.

fejverzését tartotta.⁷⁰ A szovjet népnek arra kell céltudatosan törekednie, hogy ilyen hadsereget teremtsen. M. V. Frunze az elmúlt háborúk tapasztalataival teljes összhangban kijelentette, hogy „figyelnünk kell az idők szavára, ez pedig kategórikusan azt parancsolja, hogy minden erőnket meg kell feszítenünk a technika megjavítására...; az a feladatunk és kötelességünk, hogy kellő figyelmet szenteljünk ennek az ügynek.”⁷¹

M. V. Frunze minden beszédében és cikkében kiemelte azt az eszmét, milyen döntő jelentőséggel bír az ember a technikának a győzelem érdekében való felhasználása szempontjából. M. V. Frunze elismerte, hogy a fő burzsoá országok hadseregei technikai tekintetben átmenetileg fölényben vannak a Szovjet Hadsereggel szemben, de sokkal előbbre is tekintett, mikor megállapította, nem kétséges, hogy a győzelem végeredményben hazánk oldalán lesz...“ A technika önmagában holt dolog — írta. Nem a technika döntheti el annak az elkeseredett összecsapásnak a sorsát, amely a munka és a tőke világa között fog lezajlani. A technika az ember kezében van. És az emberanyagra vonatkozólag bizvást állíthatom, hogy a Vörös Hadsereg a leghatalmasabb, leg-erősebb harci eszköz munkás-paraszt államunk kezében... Tekintet nélkül osztályellenségünk esetleges technikai fölényére, a fenyegető összecsapásban az utolsó szó mégis a miénk lesz.”⁷²

M. V. Frunze a hazánk ipari fejlesztéséről hirdetett sztálini eszmék ragyogó propagálója volt. 1925. február 24-én a Leningrádi kormányzósági Végrehajtóbizottság kibővített plenumának ünnepi ülésén rámutatott arra, hogy: „Rohamfeladatunknak kell tartanunk a technika minden eszközzel való általános fejlesztését, és különösen a haditechnikáét.”⁷³ Emellett hangsúlyozta, mekkora előnnyel rendelkezünk a kapitalista országokkal szemben azon a téren, hogy a legközelebbi jövőben fel tudjuk számolni technikai elmaradásunkat.

M. V. Frunze teljes mértékben hitt a munkásosztály építő erejében és így bizvást állíthatta, hogy köztársaságunknak olyan hadserege lesz, amely majd szembe tud szállni az egyesült kapitalista világgal és felszerelés tekintetében is felül fogja múlni bármely burzsoá állam hadseregét.

Azokat a helyes tétéleket, hogy milyen döntő szerepe van az embernek a háborúban és hogy milyen fontos a haditechnika a győzelem kivívása szempontjából, lerögzítették a Szovjet Hadsereg szervezeti szabályzatában. M. V. Frunze, mint a Szovjetunió Forradalmi Katonai Tanácsának elnökhelyettese, 1924. április 11-én jóváhagyta a Munkás-paraszt Vörös Hadsereg parancsnoki kara számára készült útmutatót —

⁷⁰ L. M. V. Frunze művei, I. k. 253. o.

⁷¹ Az ukrajnai és krimi hadak... tanácskozásainak anyaga, 147. o.

⁷² M. V. Frunze művei, II. k. 65. o.

⁷³ U. o. III. k. 103. o.

„A gyalogság hadiszolgálati szabályzatát“. Az útmutató első cikkelyei arról szólnak, hogy a mai harcban, amelyben az ellenfél megsemmisítésére szolgáló tökéletesített eszközöket nagy mennyiségben fogják alkalmazni, „a legfőbb a harcos egyéni tulajdonságai és harci kiképzésének színvonala.“ (4. cikkely).

A következő cikkely kiemelte a Szovjetállam háborúinak igazságos jellegét és hogy ebből milyen előnyök származnak hadseregünk számára. „Mindig a győzelem biztos zálogát fogja jelenteni, hogy a harcosok tudatában vannak ügyük igazának, amelyért a háború folyik, és ez megacélozza győzniakarásukat és azt a lankadatlan törekvésüket, hogy harcba szállhassanak és harcukat a veszteségeiktől vissza nem riadva, sikerrel vigyék diadalra.“ (5. cikkely). Ugyanakkor azonban az útmutató kifejtette azt is, hogy a háborúk jelenlegi körülményei között „a győzelem reményét nem szabad kizárólag a harcosok erkölcsi tulajdonságaira és szellemére építeni, hanem a technikai felszerelés mennyiségére és minőségére is, mert ez lehetővé teszi, hogy fizikai és anyagi csapást mérjenek az ellenfélre és nagy kihatással van a katonák erkölcsi állapotára. A győzelem fontos előfeltétele az is, hogy a csapatokat gondosan kiképezzék a technikai felszerelés szakszerű kezelésére“ (6. cikkely).

Az 1925. évi Ideiglenes Táborig Szabályzat (2. r.) — amelyet szintén M. V. Frunze hagyott jóvá — elsősorban hadseregünk erkölcsi fölényét emelte ki. „Az a körülmény, hogy a Vörös Hadsereg által védeltetett érdekek és az egész világ elnyomott dolgozó tömegeinek érdekei egybeesnek — mondja a Szabályzat — rendkívül nagy erkölcsi fölényt jelent a burzsoá államok hadseregeivel szemben“ (2. cikkely). A katonai siker fő feltételei között említi a Szabályzat a forradalmi győzniakarást, amelyet a technikai harci eszközök okos alkalmazásával kell párosítani. (9. cikkely).

A hadügy ezt követő fejlődése során szabályzatainkban véglegesen lerögzítették azt az alapvető tételt, hogy a háborúban a döntő szerep az emberé, aki a győzelem érdekében felhasználja a tömeges gépi felszerelést, hírközlési és közlekedési eszközöket.

A sztálini ötéves tervek biztosították országunkban a szocializmus győzelmét. M. V. Frunze álma a Szovjet Hadseregnek gazdag haditechnikával való ellátásáról testet öltött a felülmúlhatatlan szovjet tankokban, fegyverekben és repülőgépekben. A Nagy Honvédő Háború harcmezőin ezek az eszközök bebizonyították tökéletességüket a szovjet emberek kezében.

Különösen nagy jelentőséget tulajdonított M. V. Frunze a politikai munkának a harcosok nevelésében, a hadsereg erős erkölcsi szelleme fenntartásában és felemelésében. Ebben látta Frunze azt a fő eszközt, amelynek segítségével a tömegekben mind tudatosabbá válnak a háború igazságos felszabadító céljai, ennek segítségével értik meg és sajátítják

el a Kommunista Párt dicső forradalmi hagyományait, ez oltja bele a harcosokba a rettenthetetlenséget és a kitartást, a kommunizmus eszméinek diadalába vetett rendíthetetlen hitet. A politikai munka szervezi és irányítja a parancsnokok és katonák gondolatait és tetteit egy magasrendű célra — a szovjet haza ellenségeinek szétzúzására.

M. V. Frunze, mint a jároszlavi katonai körzet katonai biztosa, még 1918-ban az egész ivanovo-voznjeszenszki pártszervezetet annak a feladatnak a megoldására összpontosította, hogy visszaverjék az antantnak az amerikai imperialisták által szervezett első hadjáratát. Arra a kérdésre, hogy mi a kiút a Szovjetországra rontó agresszorok támadása következtében előállott súlyos helyzetből, M. V. Frunze ezeket válaszolta: „A kiút — minden erőnk megfeszítése. Tudatában kell lennünk annak, hogy a legnagyobb veszély fenyeget bennünket... Bármilyen áron is el kell hárítanunk a veszélyt. A remény nincs elveszve. Ha a munkásosztály a helyzet komolyságának tudatára ébred és fellángol benne a harci akarat — akkor meg vagyunk mentve. Mindenki-
ben tudatossá kell tennünk a most folyó események lényegét.”⁷⁴

Ránkmaradtak azokon a tömeggyűléseken hozott határozatok lelkesítő szavai, amelyeken M. V. Frunze személyesen is beszámolt a katonai helyzet veszélyes voltáról. Az egyik ilyen határozatban a következőket olvashatjuk: „A munkásosztály megigérte teljes támogatását, esküt tett rá, hogy minden erejét latbaveti a haza katonai erejének további megerősítése érdekében s minden segítséget megad a hadseregnek nehéz feladata megoldásához.”⁷⁵

A dolgozó tömegek forradalmi buzdítása érdekében kifejtett politikai munka módszereit M. V. Frunze, a szükséges kiigazításokkal, ragyogóan alkalmazta a hadseregben is.

M. V. Frunze kitűnő katonai vezető volt, akiben egyesültek a hadvezér és államférfi tulajdonságai a lángoló forradalmár tulajdonságaival.

M. V. Frunze a politikai munkát mindig úgy kezelte, mint „új fegyvert, amely a legnagyobb mértékben megerősítette és fokozta a Vörös Hadsereg harci erejét.”⁷⁶

A politikai munka „a párt fegyvere” — mondotta M. V. Frunze. Kiemelte, hogy a politikai szervek fő feladata az, hogy „biztosítsák a politikai vezetőszeret a munkásosztálynak, illetve élcsapatának — az Oroszországi Kommunista Pártnak.

Ezért a politikai szervek katonai építőmunkánk egyik fő bázisát alkotják, alkotják és fogják alkotni.”⁷⁷

⁷⁴ „Rabocsij Kraj” ujság, 123. sz. 1918. augusztus 4.

⁷⁵ Vooruzsennaja bednota, 1918. október 16.

⁷⁶ M. V. Frunze művei, II. k. 20. o

⁷⁷ U. o. 175—176. o. (Kiemelés tőlem. — A cikkíró.)

M. V. Frunze nagyra értékelte a politikai szerveknek a polgárháborúban kifejtett munkáját. „Ki teremtette meg a rend és a fegyelem elemeit fiatal vörös ezredeink ágyúörgés közepette alakult soraiban? — írta a Forradalmi Katonai Tanács Politikai Intézőségéhez küldött üdvözlésében. — Ki tartotta fenn a kudarcok és vereségek óráiban a batorságot és a lelkerőt a harcosokban, ki öntött új energiát megingott soraikba? Ki szervezte meg a hadsereg hátszágát, ki szilárdította meg ott a Szovjethatalmat, teremtette meg a szovjet rendet és biztosította ezzel seregeink gyors és sikeres előnyomulását? Kitartásával és állhatatos munkájával ki bomlasztotta fel az ellenség sorait, züllesztette szét hátszágát és vetette meg ezzel a bekövekezett sikerek alapját?

Ezt a hadsereg politikai szervei tették, s meg kell mondanunk, ragyogóan tették. A múltban végzett szolgálataik felbecsülhetetlenek.⁷⁸

M. V. Frunze kitűnően megszervezte a politikai munkát a csapatoknál és nagyszerűen biztosította a hadsereg magas erkölcsi szellemét a háborús feltételek között. Hogy milyen jól készítette elő az ellenféllel szemben az erkölcsi fölényt, erre elsőrendű példa az a „győzelmi kampány“, amelyet a Déli Front seregeinél Vrangel felszámolása előtt indított. Itt „tömeggyűléseken, beszélgetések útján, beszédekben, vagy egyes mondatokban, jelszavakkal és minden más lehetséges eszközzel“⁷⁹ végezték az agitációt, újból és újból megmagyarázták a harcosoknak, hogy ki Vrangel, s arra buzdították őket, hogy minden áron szét kell Vrangelékét zúzni. Ennek az lett az eredménye, hogy a parancsnokok és a harcosok körében hatalmas erkölcsi fellendülés mutatkozott, a katonák szilárdan bíztak abban, hogy győzelmet aratnak az igen megerősödött és technikai fölényben lévő ellenfélen, az a rendíthetetlen eltökéltség töltötte el őket, hogy bármi áron is megsemmisítik az ellenséget.

M. V. Frunze el sem tudta volna képzelni a proletárállam katonai építését anélkül a munka nélkül, amelyet a párt hazánk egész hadügyének megszervezése, a Szovjet Hadsereg erejének, belső összekovácsoltságának, összeforrottságának és fegyelmezettségének megerősítése érdekében végzett. A hadügy ama legfontosabb kérdései közül, amelyek kutatásra és további kidolgozásra szorultak a békés építés idején, M. V. Frunze kiemelte a párt politikai munkájának kérdéseit.

A politikai munka módszereinek tökéletesítése során M. V. Frunze kezdeményezte és szervezte meg a „Vörös Hadsereg Házát“ (az első ilyen intézményt a Szovjet Fegyveres Erők történetében), melynek hivatalos megnyitása 1923. február 23-án volt Harkovban. A „Hadsereg Házának“ szervezeti szabályzata úgy szól, hogy ez az intézmény „az Ukrajnában és a Krimben állomásozó seregek katonai és politikai életének eszmei

⁷⁸ M. V. Frunze művei, II. k. 20. o.

⁷⁹ Utasítás a Déli Front seregeiben levő valamennyi kommunistának, 1920. szeptember 30. L. „M. V. Frunze a polgárháború frontjain“ c. gyűjteményt, Moszkva, 1941. 338. o.

központja, melynek célja a Vörös Hadsereg harcosai, parancsnokai és politikai tisztai kara politikai, kulturális és hadtudományi színvonalának emelése.⁸⁰

A „Hadsereg Háza“ rendkívül nagy népszerűségnek örvendett az ukrainai és krimi seregek tagjai körében. Egyetlen év alatt 300.000-en látogatták. A Vörös Hadsereg harkovi Házának szervezete és tevékenysége kellő tapasztalatot nyújtott ahhoz, hogy más körzetekben is megkezdjék hasonló típusú „Házak“ szervezését.

A békeviszonyok között azután tovább általánosították a politikai pártmunka tapasztalatait a hadseregben. Ezeknek a tapasztalatoknak fő tételeit először M. V. Frunze közvetlen közreműködésével szögezték le hadseregünk szervezeti szabályzatában.

Az M. V. Frunze által jóváhagyott 1925-ös Ideiglenes Táborig Szabályzat (2. r.) teljes hangsúllyal kiemelte a politikai munka jelentőségét háborús körülmények között. Erről szólnak a Szabályzat 5., 41., 75—76., 78—80. cikkelyei stb. A 41. cikkely emellett világos és konkrét feladatokat állít a politikai osztály elé: a) meg kell szervezni a saját és az ellenfél hadainak, továbbá a helyi lakosságnak erkölcsi és politikai állapotáról szóló adatok összegyűjtését és feldolgozását, ami a maga összességében mutatja a politikai helyzetet; b) meg kell szervezni a katonapolitikai munkát a csapatoknál és a propagandát a csapatoknál és a lakosság között; c) a parancsnokság útmutatásai szerint fel kell dolgozni a politikai részleg működési tervét, ezt át kell adni a csapatoknak és figyelemmel kell kísérni, hogy pontosan, helyesen és idejében végrehajtsák-e a politikai rendelkezéseket az egyes helyeken. A Szabályzat 78. cikkelye, az OK(b)P programjára támaszkodva, rámutatott arra, milyen nagyjelentőségű, hogy a hadak osztályöntudattal rendelkezzenek, megértsék a háború céljait. Ezt úgy tudjuk elérni, ha minden harcosnak megmagyarázzuk a társadalmi-politikai helyzetet és a hadsereg által végrehajtandó feladatokat. „Ezek a magyarázatok — mondja a Szabályzat — ne legyenek véletlen, epizódikus jellegűek, de kísérjék nemcsak a parancsnoki és politikai kar minden lépését, hanem az öntudatosabb harcosok lépéseit is egész tevékenységük során; ez a munka segítse elő az életvidám hangulat fenntartását, a kötelességtudást és a bátor magatartást is nehéz helyzetben.“

M. V. Frunze a harcosok magasfokú politikai öntudatát a hadsereg belső összeforrottsága és az új katonai fegyelem alapjának tekintette.

M. V. Frunze állandóan hangsúlyozta, hogy a mi katonai fegyelmünk más, összehasonlíthatatlanul magasabbrendű fegyelem, mint a burzsoá hadak fegyelme, mert a kényszerítés eleme nálunk másodrangú. „Az osztályérdek — így szól az Ideiglenes Táborig Szabályzat 79. cikkelye — a Vörös Hadsereg belső eszmei kapcsolatának alapja. Elsősorban

⁸⁰ „A hadsereg és a forradalom“, 1922. 5—6. sz. 117. o.

az egész parancsnoki és politikai kart kell ennek az öntudatnak áthatnia... Az OK(b)P sejtjei, valamint az egyes politikai funkcionáriusok és a politikai beosztású harcosok személyes példaadásukkal valósítják meg a részleg egészséges, belső, eszmei kapcsolatát." A Szabályzat a fegyelemre vonatkozólag ezeket mondja: „A fegyelem az egész, a parancsnoki, és a politikai területen kifejtett nevelőmunka eredménye.“ (80. cikkely.)

M. V. Frunze fenti tételei és az 1925-ös Ideiglenes Tábori Szabályzatnak az ő vezetésével kidolgozott tételei Lenin és Sztálin iránymutató eszméinek kifejezései, továbbá a politikai munkát hadseregünk építésében hatalmas eszköznek tartó bolsevik párt tapasztalatának kifejezései.

A hadseregben végzett politikai pártmunka alapjait a helyreállítási időszak éveiben rögzítették le szervezési rendszabályokkal, amelyek között meg kell említenünk a Forradalmi Katonai Tanács 1925. július 30-án kelt 800. sz. parancsát, amely azt követelte, hogy „a maximálisra kell fokozni a politikai munkát, minden erővel meg kell erősíteni a párt befolyását a Vörös Hadsereg részlegeinél és alakulatainál.“ Ugyanebben a tervben áll, hogy szélesesen ki kell fejleszteni a politikai iskolák, tanfolyamok, körök, szemináriumok hálózatát a parancsnoki kar és a politikai funkcionáriusok számára, meg kell szervezni a hadosztályoknál a pártiskolákat az OK(b)P sejtjei politikai vezetői és titkárai számára, be kell vezetni az egységes programot a hadsereg tagjainak politikai foglalkozásaiban, fokozni kell a Vörös Hadsereg történetének és harci tapasztalatainak propagálását. Ez a propaganda az egyik központi helyet foglalta el az eszmei-politikai munka rendszerében a hadseregben.⁸¹

Mindezek a rendszabályok biztosították a hadseregben folyó politikai pártmunka színvonalának emelését, az állomány erkölcsi szellemének megerősítését, a párt befolyásának növelését a hadsereg minden láncszemében.

M. V. Frunze kidolgozta elméleti nézeteit, vezető pozíciókat töltötte be a hadseregben, ahol a párt lenini-sztálini Központi Bizottságának követe volt. M. V. Frunze a párt által az aljas burzsoá ügynökök ellen viselt harc első soraiban állva megvalósította a szovjet hadtudomány vívmányait, fáradhatatlanul dolgozott a Fegyveres Erők megerősítésén. Lángholó beszédeiben leleplezte a megvetésre méltó trockista bandát, mint az imperializmus kiszolgálóit.

A trockista korcsok leleplezése és az aktuális katonai-elméleti kérdések kidolgozása szempontjából nagy jelentőségű volt az ukrajnai és krimi hadak és a Fekete-tengeri és Azovi-tengeri flotta parancsnoki és biztosí kara 1922 március 1—7-én Harkovban tartott tanácskozása.

⁸¹ N. Ignatyev: A Szovjet Hadsereg politikai pártapparátusának történetéből. „Propagangyiszt i agitator“, A Szovjetunió Fegyveres Erői Politikai Főcsoportfőnökségének folyóirata, 1948. 3. sz. 41. o.

A tanácskozáson a hadsereg 350 képviselője gyűlt össze: dandárparancsnokok, hadosztályparancsnokok, körzeti parancsnokok, a körzetek forradalmi katonai tanácsainak tagjai, a körzetek vezérkari főnökei. Az egybegyűlteknél több mint a fele kommunista volt, és a zöme kiállta a polgárháború tűzpróbáját.⁸²

A tanácskozásnak az volt a feladata, hogy összegezze a hadak polgárháború utáni tevékenységének eredményeit, hogy ezáltal emelje hadseregünk harci készenlétét. A tanácskozás összehívásának kezdeményezője M. V. Frunze volt.

A tanácskozáson résztvettek: M. I. Kalinyin, M. V. Frunze, D. Z. Manuilszkij, B. M. Saposnyikov, G. I. Kotovszkij, D. M. Karbisev és mások. A felsorolt személyek névsora arról tanúskodik, milyen fontos, jelentős tanácskozás volt ez.

A tanácskozás kitént, hogy a trockisták megpróbálják revízió alá venni a pártnak a Vörös Hadsereg — mint új típusú hadsereg — építésében vallott nézeteit. Minden igyekezetükkel azt próbálták bizonyítani, hogy hadseregünknek nem kell a proletariátus irányító befolyása alatt állnia.

M. V. Frunze „A Vörös Hadsereg katonai-politikai nevelése“ c. beszámolójában határozottan fellépett e pártellenes nézetek ellen és rámutatott arra, hogy hadseregünk politikai, szervezeti és tisztán katonai alapjai a proletárdiktatúra mintázatai. A Szovjet Fegyveres Erők építésének alapja az osztályelv és ez nem is lehet másképp. „És méltán mondhatjuk — mondta M. V. Frunze —, hogy a Vörös Hadsereg már fennállása első lépéseitől kezdve élő megtestesülése ezeknek az eszméknek, élő megtestesülése a proletárdiktatúra alapelveinek, az új proletár államiság alapelveinek.“⁸³

Ez meghatározta a hadviselés, a hadműveletek és a harc módszereit is. M. V. Frunze hangsúlyozta, hogy a hadművészet területén hadseregünk alaposan kikristályosodott rendszerrel rendelkezik. „Kétségtelen — mondotta —, hogy a fő nézetek terén a Vörös Hadsereg minden részében összeforrott, összekovácsolódott élő szervezet. *Ilyen élő szervezet volt már lényegében létezése első lépéseitől kezdve.*“⁸⁴ A Szovjet Hadsereg jellegét és feladatait a marxista tanítás — „a munkásosztály ideológiája — a kommunista párt programja“ — határozza meg, a hadművészet alapja pedig „a vörös parancsnokok tapasztalata, az egész Vörös Hadsereg tapasztalata, együttvéve...“⁸⁵ M. V. Frunze rámutatott arra, halaszthatatlan feladat, hogy ezt a tapasztalatot általánosítsuk és szabályzatokban, utasításokban és oktatási programokban lefektessük.

⁸² Az ukrainai és krimi hadak és a Fekete-tengeri és Azóvi-tengeri flotta parancsnoki és biztosai kara tanácskozásainak anyaga, Harkov, 1922. 147. o.

⁸³ M. V. Frunze művei, I. k. 392. o.

⁸⁴ U. o. 391. o. (Kiemelés tőlem. — A cikkirő.)

⁸⁵ U. o. 394—395. o.

M. V. Frunze külön hangsúlyozta azt a tételt, hogy hadművészetünk új jellegű, és hogy ebben a tekintetben milyen döntő befolyással bírnak a munkásosztály harcának céljai, szervezetei és módszerei.⁸⁶

M. V. Frunze kiemelte, a marxizmus megköveteli a katonai parancsnoktól, hogy kerüljék el a sablonokat és alkotó módon alkalmazzák a háborúk tapasztalatából levont következtetéseket az új helyzetben. Meghatározta a hadművészet feladatait és elsajátításuk lényegét: „A parancsnoki kar nevelésében és oktatásában, valamint az egész igazgatási apparátus szervezésében arra kell törekednünk, hogy módszereink és apparátusunk minél rugalmasabb és hajlékonyabb legyen, ami lehetővé teszi, hogy az összes harci eszközöket és formákat alkalmazzassuk. Minden jó lehet a maga idején és a maga helyén, a katonai parancsnok művészetének abban kell megnyilvánulnia, hogy a különféle módszerek és eszközök tömegéből minden adott esetben ki tudja választani a legmegfelelőbbet. A katonai elmélet nem adhat számára semmiféle kész sablonszerű receptet, csupán iránymutató kiindulópontul szolgálhat.”⁸⁷

M. V. Frunze e kijelentéseinek alapjául a hadművészet sztálini eszméi szolgáltak.

A tanácskozáson M. V. Frunze rámutatott a Szovjet Hadsereg hadművészetének lényeges vonásaira: először is — a stratégia és taktika aktív és határozott jellege, határozottan végigvitt előretörés, melynél a védelem mint az előretörést biztosító eszköz nyer alkalmazást: másodsor — a hadműveletek rendkívül mozgékony és manőverszerű jellege, a pozíciós harc módszereinek másodlagos jelentősége és nem tipikus volta. Emellett a manőver-stratégia alapvonása nem a nyakra-főre való támadás, hanem a kezdeményezés és aktivitás, amely a támadó hadművelet sikeres kimenetelét „a lényeg lényegében“ biztosítja, ami alatt M. V. Frunze az ellenfél megsemmisítését értette.

A fenti vonások — M. V. Frunze nézete szerint — hadseregünk társadalmi természetéből folytak és a proletariátus — a legaktívabb és leghatározottabb osztály — diktatúrájának eszméit, valamint a jelenkori háborúk és a bennük alkalmazható harci eszközök objektív sajátosságait juttatták kifejezésre.

M. V. Frunze erősen megközelítette az ellentámadás sztálini tanításának elméleti alapját, rámutatva arra, hogy nem minden visszavonulás — megfutamodás: „... van stratégiai visszavonulás is, amikor arra törekszünk, hogy megőrizzük az élő erőt, vagy, hogy lerövidítsük a frontot, vagy mélyebbre csalogassuk be az ellenséget, hogy annál biztosabban szétzúzhassuk.”⁸⁸ De az erőgyűjtésnek, mint az ellentámadásra való áttéréshez okvetlenül szükséges feltételnek az eszméje nem jutott kifejezésre M. V. Frunzenél.

⁸⁶ U. o. 400, 411, 416—417. o.

⁸⁷ M. V. Frunze művei, I. k. 418. o.

⁸⁸ U. o. 417. o.

Az ukrajnai és krimi hadak parancsnoki és biztosi karának tanácskozása fontos esemény volt hadseregünk életében. A tanácskozáson visszaverték azokat az ellenséges próbálkozásokat, hogy revidálni kellene a szovjet katonai építés és hadtudomány sztálini nézeteit, és azt a felfogást, hogy a Vörös Hadsereg a proletárdiktatúra hadserege. A tanácskozás elősegítette a Vörös Hadsereg parancsnoki karánál uralkodó nézetek egységének megerősítését.

A Vörös Hadsereg további megerősödése szempontjából különösen nagy jelentőséggel bírt a XI. pártkongresszus katonaküldötteinek 1922. április 1-i tanácskozása. A tanácskozáson a polgárháború tapasztalatainak, továbbá a vörös parancsnokok és a régi szakemberek szerepének értékelése során Trockij és fullajtárjai szántszándékkal elferdítették a pártnak a hadsereg tekintetében folytatott politikáját, tagadták a sztálini hadtudományt, és helyette a burzsoá hadielméletet dícsérték, ezeket a burzsoá nézeteket pedig úgy leplezték, hogy a hadsereg bolsevik kádereit a polgárháború tapasztalatainak idealizálásával vádolták, az empirizmust hirdették, elferdítették és elhallgatták, hogy milyen szervező és irányító szerepet játszott győzelmeinkben a párt.

A XI. pártkongresszus katonai küldötteinek tanácskozásán felszólt M. V. Frunze és K. J. Vorosilov is.

M. V. Frunze rámutatott arra, hogy a polgárháború éveiben aratott katonai sikereink az országban végbement alapvető forradalmi átalakulások eredményei. Amikor a hadügy terén az elméleti eredményeket összegezzük, nem lehetett és nem lehet másként gondolkozni, mint a marxizmus álláspontján.

Már M. V. Frunze e kiinduló tételei felfedték az áruló Trockij megállapításainak pártellenes lényegét, mely szerint a marxizmust nem lehet a hadügy jelenségeire alkalmazni.

A párt politikai stratégiájának területéről vett példákkal M. V. Frunze kiemelte azt a lenini-sztálini gondolatot, hogy milyen szoros kapcsolatban és függésben van a katonai stratégia a politikai stratégiával s hangsúlyozta, hogy meg kell tanulni a párttól a társadalmi jelenségeknek — és egyben a háború jelenségeinek — marxista elemzését.

M. V. Frunze felháborodással utasította vissza azokat a kísérleteket, amelyek a szovjet hadművészet nagyszerű teljesítményeit próbálták tagadni.

„Úgy vélem, — mondta M. V. Frunze — hogy ezek a megállapítások először is objektív szempontból sem igazak, lélektanilag, következményeiket tekintve pedig egyenesen károsak.“ M. V. Frunze kimutatta, hogy hadseregünk a párt vezetése alatt a háború éveiben hatalmas tűzpróbát állt ki. „Vajjon nem bizonyíthattuk-e be, hogy a hadügy terén a proletariátus valóban szilárdan áll a lábán? Minden idealizálás nélkül

állíthatom, hogy... — a kommunista párt és a munkásosztály a hadsereget erősen kézben tartotta és továbbra is kezében tartja.⁸⁹

M. V. Frunze rámutatott arra, hogy az új, proletár államiság az a döntő tény, amely a Vörös Hadsereg típusát meghatározta. A hadsereg szervezete, a hadviselés, a hadműveletek és a csaták lefolytatásának módszerei, az újszerű fegyelem, a parancsnokok és a harcok közötti viszony — mindez ragyogóan visszatükrözi a proletárállamra és a munkásosztályra jellemző vonásokat.

M. V. Frunze ismételten hangsúlyozta, hogy a sztálini hadművészet szerint a fő döntő hadművelet a manőverek széleskörű alkalmazásával vezetett támadás, s éles kritikával illette azt a trockista törekvést, amely a parancsnoki kar tudatába be akarta oltani az öncélú védelem eszméjét. Kimutatta, hogy ez a francia vezérkartól kölcsönzött eszme ellentmond a hadművészet minden katonai tapasztalatának és követelményének. A visszavonulást csak a támadás sikerét biztosító ideiglenes eszköznek ismerte el. „...Mi egyáltalán nem tagadjuk a visszavonulási hadműveletek létjogosultságát — mondta M. V. Frunze a tanácskozáson — de a visszavonulást, csak a támadás egy részének tekintjük. De visszavonulást, mint olyant, abszolút visszavonulást, amelyről nincs áttérés támadásra, nem ismerünk el. A visszavonulás olyan fogalom, amely teljes egészében beletartozik a támadás fogalmába. Visszavonulok 100—200 kilométerre úgy, hogy egy bizonyos vonalon, egy bizonyos általam meghatározott időben támadásba menjek át.⁹⁰ Az aktív védelem, mint tudjuk, a hadműveleteknek az a fajtája, amely az ellentámadást megelőzi. A kérdésnek erre az oldalára hívta fel a katonai funkcionáriusok figyelmét M. V. Frunze.

Mivel még az ukrajnai hadak parancsnoki karának tanácskozásán vita lángolt fel a háború döntő jellegéről, M. V. Frunze kénytelen volt még külön foglalkozni ebben a kérdésben a trockisták által képviselt egyik szántszándékos ferdítéssel. Az ukrajnai tanácskozás téziseiben hangsúlyozta, hogy a háborúban úgy lehet győzelmet elérni, ha megsemmisítjük az ellenség szervezett fegyveres erejét és elfoglaljuk a létalapját nyújtó bázisokat.⁹¹ A trockisták támadásra indultak e vitathatatlan tétel ellen és a tézis egy másik fogalmazása mellett törtek lándzsát, azt javasolták, hogy a „megsemmisítés“ szó mellé a „vagy semlegesítés“ kifejezést iktassák be. Egy ilyen „beiktatás“ kizsigerelte volna a tézis határozott tartalmát. M. V. Frunze leleplezte ezt az ellenséges manővert és rámutatott a javaslat likvidátor-mensevik jellegére.

M. V. Frunze felszólalását mélyrehatóan kiegészítette K. J. Vorosilov felszólalása. Vorosilov feltárta, hogy a technika jelentőségének eltúl-

⁸⁹ M. V. Frunze művei, I. k. 463. o.

⁹⁰ U. o. 469. o.

⁹¹ L. U. o. 417. o.

zása és az ember szerepének lekicsinylése a modern háborúban, valamint a passzív védelem trockista propagálása az imperializmus erői előtti kapitulálásra, vereségre vezető politika, hogy a trockisták nem bíznak a Szovjetállam erejében és lehetőségeiben.

K. J. Vorosilov figyelmeztetett arra, hogy továbbra is erősíteni kell az ország védelmét és ki kell dolgozni azokat a kérdéseket, amelyeknek segítségével tisztázható, hogy „milyen volt nálunk a hadügy... milyen most és milyen lesz holnap”.⁹²

M. V. Frunze és K. J. Vorosilov felszólalásai a XI. pártkongresszus katonaküldötteinek tanácskozásán feltárták azoknak a kirohanásoknak burzsoá, ellenforradalmi lényegét, amelyeket a trockisták a sztálini hadtudomány elméleti alapjai ellen intéztek. A tanácskozáson visszaverték azokat a pártellenes kísérleteket, amelyek a Vörös Hadsereg — mint újtípusú hadsereg — építésére vonatkozó sztálini felfogást revízió alá akarták venni. De a Júdás Trockijt és fullajtárjait még nem leplezték le teljesen, mint olyan ellenséget, amely szervezetten alássa a hadsereget. Ezeknek az aljas burzsoá ügynököknek egész 1923. végéig sikerült megakadályozniuk a hadsereg átszervezését.

1924. januárjában a párt Központi Bizottságának egy különbizottsága, amelynek tagjai M. V. Frunze, Sz. I. Guszev, N. M. Svernyik, K. J. Vorosilov, A. A. Andrejev stb. voltak, megvizsgálta a Vörös Hadsereg állapotát és arra a megállapításra jutott, hogy veszélyes állapotban van.⁹³ Az 1924. februári plénum, amelyen I. V. Sztálin felszólalt, megerősítette azt a megállapítást, hogy a hadsereg vésztlósló állapotban van. Trockijt eltávolították a vezetésből. 1924. márciusától kezdve a Köztársaság Forradalmi Katonai Tanácsa élére gyakorlatilag M. V. Frunze került, aki hozzálátott a katonai reformok sztálini tervének megvalósításához.

M. V. Frunze az 1924-ben megindított katonai reformok során alkotó módon alkalmazta az általa propagált sztálini nézeteket, hogy miképpen kell az ország védelmét megerősíteni. A szocialista építés gyakorlatában számbavettek és megvalósítottak minden fontos lenini-sztálini elméleti tételt, amely az államnak egy esetleges háborúra való felkészülésére, a nép minden erejének minden tekintetben való megfeszítésére, a hátszág elhatározó jellegű szerepére vonatkozott. Országunknak a védelemre való felkészülése során tekintetbe vették a Szovjetországnak és feltételezhető ellenfelének gazdasági és katonai lehetőségeit. Megerősítették a hadiipart, ezenkívül pedig pontos tervekét dolgoztak ki minden népgazdasági ág és az egyes üzemek részére, rendszabályokat

⁹² „A jelen fő katonai feladata”. Az OK(b)P XI. kongresszusán résztvevő katonaküldöttek tanácskozásának 2. napjáról készült gyorsírói jegyzőkönyv (1922. április 1.). A Katonai Szerkesztőségi Tanács kiad. 1922. 87—90. o.

⁹³ L. K. J. Vorosilov: Cikkek és beszédek. A SZK(b)P KB. Pártkiadója. 1936. 563. o.

hoztak működésük összhangba hozására, biztosították a szükséges nyersanyagokat és segédanyagokat.

Sok évvel később a szocialista Szovjetunió a nagy Sztálin vezetésével visszaverte a hitlerista hordák hitszegő támadását.

A Szovjetunió Nagy Honvédő Háborúja a legsúlyosabb megpróbáltatások elváltotta társadalmi és államrendünket, Fegyveres Erőinket. Ez a háború nemcsak két hadsereg háborúja volt, hanem az egész szovjet nép háborúja a hitlerista rablók ellen. A nagy munkahőstetteket véghezvivő szovjet háttország erőfeszítései egybeolvadtak a frontokon hősiessen küzdő sokmillió harcos küzdelmével.

A Szovjet Hadsereg építésének gyakorlata és a második világháború megerősítette a sztálini hadtudomány fő tételeit, az ember és a technika szerepéről egy napjainkban lezajló háborúban. A háború megcáfolta az ember szerepét lekicsinylő hazug elméleteket, s megmutatta, hogy a katonák, ha erkölcsileg ingatag és nem lelkesíti az igazságos cél, még kiváló felszereléssel sem tud győzelmet aratni. A szovjet harcosok szétválták az állig felfegyverzett, de erkölcsileg degradált fasiszta katonákat. „Érthető — mondja I. V. Sztálin —, hogy a legtapasztaltabb tábornokok és tisztek is vereséget szenvedhetnek, ha a katonák a rájuk kényszerített háborút mélységesen igazságtalannak tartják és ezért formálisan, küldetésük igazságosságába vetett hit és lelkesedés nélkül teljesítik kötelességüket a fronton.”⁹⁴

A háború egyben megmutatta azt is, hogy tömegesen alkalmazott tökéletes haditechnika nélkül nem lehet győzelmet aratni a háborúban. A Szovjet Hadsereg haditechnikájának tökéletesítését a párt kitartóan és lankadatlanul vezette hosszú évek során át. I. V. Sztálin még a párt Központi Bizottságának 1925. januári plénumán határozottan követelte, hogy „elő kell készítenünk hadseregünket, fel kell ruháznunk, és ki kell képeznünk ezt a hadsereget, tökéletesítenünk kell technikánkat, vegyészettünket, légierőnket, és általában a kellő színvonalra kell emelnünk Vörös Hadseregünket.”⁹⁵

M. V. Frunze és K. J. Vorosilov sokat tettek e sztálini útmutatások teljesítése érdekében. Az ő közvetlen közreműködésük folytán vezették be a Szovjet Hadseregbe a Degtyarev-féle hazai gyártmányú kézi, légvédelmi és repülőgépre való gépfegyvereket.⁹⁶ 1923-ban a repülőgépgyárakból kikerültek az első repülőgépek és motorok. 1928-ra megvolt már a teljesen korszerű könnyű repülőgépparkunk. A szovjet ipar nekifogott a hazai gyártmányú nehéztüzérség, a páncélos egységek megteremtésének. Karba helyezték és modernizálták a hadiflottát, létrehozták a partvédelmi szolgálatot.

⁹⁴ Sztálin: A békéért, Szikra, Bp. 1952. 91. o.

⁹⁵ Sztálin művei, 7. k. Szikra, Bp. 1951. 14. o.

⁹⁶ V. A. Degtyarev: Eletem. Goszpolitizdat, 1950. 107, 109. o.

A katonai reform idején szabályzatokban, utasításokban és útmutatókban megtestesültek azok a sztálini eszmék, amelyeket M. V. Frunze elméleti műveiben propagált. M. V. Frunze művei ebben a tekintetben is nagy kincset jelentettek a szovjet hadtudomány számára, mert tudatosan alkalmazták a modern háború objektív törvényeit a szovjet társadalom érdekében.

A támadás és a védelem jelentőségéről hirdetett sztálini nézeteket lerögzítettek az Ideiglenes Tábori Szabályzatban. „A védelem arra szolgál — így szólt a szabályzat —, hogy meggyengítsük az ellenfelet, de ezzel még nem tudjuk megsemmisíteni. Az ellenség harci egységeinek megsemmisítését csupán támadás útján érhetjük el.”⁹⁷

A Szabályzat lerögzítette, hogy a védelem csak kiegészítő jelentőségű, a támadásra való áttérést biztosító eszköz.⁹⁸ A Szabályzat leszögezte továbbá, hogy a hadak és a parancsnokok fő célja és sikeres tevékenységük mértéke az ellenség megsemmisítése.⁹⁹

Különösen nagy jelentőséggel bírt, hogy a Szabályzatban lefektették az erők összpontosításának sztálini elvét. A főparancsnoki kar számára összeállított hivatalos útmutató így szól erről: „Egy manőver csak akkor lesz eredményes, ha ügyesen osztjuk el az élő és technikai harci eszközöket, úgy, hogy a döntő pillanatokban a döntő szakaszokon fal-törőkosként tömegesen tudjuk bevetni őket.”¹⁰⁰

A Tábori Szabályzat azt követelte, hogy az erők és a manőverek megfelelő csoportosításával „a döntő szakaszon mindig erősebbnek kell lenni az ellenfélnél, a kevésbé jelentős részlegeken pedig kevesebb erőt lehet hagyni.”¹⁰¹ A sztálini hadtudomány gyakorlati és elméleti vívmányai a szabályzatokon keresztül hadseregünk életének és harci tevékenységének törvényeivé váltak. Ez M. V. Frunze jelentős érdeme.

A sztálini eszmék életbe való átültetésének megbízható végrehajtója csak egy munkás-paraszt parancsnoki kar lehetett. A párt nagy figyelmet szentelt a Szovjethatalom iránt odaadó, hűséget tanúsító parancsnoki káderek kiképzésére. A párt utasítása alapján M. V. Frunze 1924-ben egyben a Munkás-Paraszt Vörös Hadsereg Katonai Akadémiája parancsnokának tisztét is betöltötte. Abban az időben a Katonai Akadémia volt az egyedüli központ, ahol az általános vezető parancsnoki káderek felsőfokú kiképzése folyt, ami oly múlhatatlanul szükséges volt a hadsereg újjászervezése szempontjából.

M. V. Frunze kiebrudalta a Katonai Akadémiáról a trockistákat, főképp munkásokkal és parasztokkal töltötte fel az Akadémia káder-

⁹⁷ Ideiglenes Tábori Szabályzat, II. rész, 1925. 840. cikkely.

⁹⁸ U. o. 1244—1246. cikkely.

⁹⁹ U. o. 10, 16, 17. cikkely.

¹⁰⁰ Főparancsnokság. A Legfelsőbb Katonai Szerkesztőségi Tanács kiadása, Moszkva, 1924. 3. cikkely.

¹⁰¹ Ideiglenes Tábori Szabályzat, II. rész, 1925. 13. cikkely.

szükségletét, felújította az előadói kart, komolyan megjavította az egész oktatási rendszert s összhangba hozta a szovjet hadtudomány színvonalával.

A Katonai Akadémia egész munkájának kiindulópontja az a sztálini követelmény volt, hogy el kell sajátítani a leninizmust. A parancsnoki kádereknek a leninizmussal való felfegyverzése biztosította a katonai építés összes feladatainak teljesítését és a szovjet hadtudomány fejlődését.

M. V. Frunze katonai-elméleti művei rányomták bélyegüket a szovjet hadtudomány fejlődésére. Ezek a művek voltak azok, amelyek a sztálini eszmék alapján először általánosították mélyrehatóan és széleskörben tudományosan a háború gépi időszakának első tapasztalatait, nevelték ki a katonai funkcionáriusokban a szocializmus építésének sikerében és végső győzelmében való bizodalom bolsevik érzését, az aktivitást és az alkotás szellemét. Leszögezték a párt által a katonai építés terén folytatott politika helyességét, erős fegyvert jelentettek a pártellenes elemek ellen és az ország védelmének kérdésében vallott reakciós, elmaradt nézetek elleni harcban.

M. V. Frunzenek az „egységes katonai tan“-ról szóló művei mozgósították a hadsereget annak a lenini-sztálini tanításnak a véghezvitelére, hogy a Szovjetállamot elő kell készíteni egy olyan esetleges háborúra, amely hosszú időre és minden tekintetben próbára teheti a nép minden erejét.

M. V. Frunze egész tevékenysége ragyogó példa az elméleti és a gyakorlati munka elszakíthatatlan egységére. Frunze minden nézetében és elgondolásában Lenin és Sztálin győzedelmes tanítását követte. Sztálin ezeket mondta, amikor idő előtt elhunyt tanítványát és küzdőtársát utolsó útjára kísérte: „Frunze elvtárs személyében korunk egyik legtisztább, legbecsületesebb és legrettentetlenebb forradalmárát veszítettük el.

A párt Frunze elvtárs személyében egyik leghűségesebb és legfegyvermezettebb vezetőjét veszítette el.

A Szovjethatalom Frunze elvtárs személyében országunk és államunk egyik legbátrabb és legeszesebb építőjét veszítette el.

A hadsereg Frunze elvtárs személyében egyik legszeretettebb és legmegbecsültebb vezetőjét és megteremtőjét veszítette el.¹⁰²

Megjelent az Исторические Записки (1952) 41. számában.